

پنجابی ادب

لاہور

صوفی تبسم
حکیم ناصر

Regd. L. No. 740
The Monthly "PUNJABI ADAB" Lahore

ہفتنامہ
پنجابی ادب لاہور

جلد ۱ اپریل ۱۹۶۰ء شماره ۴

نگران صوفی تبسم ایڈیٹر حکیم ناصر

چندہ

سالانہ چھ روپے
اک پرچہ دس آنے
چھ ماہی تین روپے

پتہ

مینجر ماہنامہ پنجابی ادب لاہور
پوسٹ بکس ۲۳۳ لاہور

سجرا سورج

از حکیم ناصر

قیمت

روپے - 5/

ادارہ "پنجابی زبان" مزنگ - لاہور

مضامین

- ۴ باوا بلونت
- ۱۲ مولانا نورا احمد خاں فریدی

اقبال ".... گھر مچ
تعمیر ہیرا رانجھا

کہانیاں

- ۱۶ دیوندر
- ۲۲ میل یوس کوالٹس
- ۲۴ ستید اکل علی
- ۲۸ لطیف تنہاس

پتراں نول پانی
پھٹ
ساجاں
دان

نظماں ، غزلاں ، گیت

- ۳۱ افضل پرویز
- ۳۲ قیوم نظر
- ۳۳ سلیم الرحمن
- ۳۴ عابد جعفری
- ۳۵ اسماعیل قلندر
- ۳۶ حکیم ناصر
- ۳۸ عید الغنی و قنا
- ۳۹ شازناسک
- ۴۰ آغا محمد زمان خان ایم اے
- ۴۱ ظہور نظر

ستے عقول کسے
مڑوں
کئی واری آدن والا خواب
یاد
پت جھڑ
۹
غزل
غزل
غزل
گیت

پڑھو ہاری روپ

- ۴۲ باقی صدیقی
- ۴۳ شفقت تنویر میرزا

دوہڑے
ترجمہ - پیار دا رنگھ
درا مہ :-

- ۴۴ منصور قیصر
- ۵۳ محمد آصف خان

موت دا جادو
لوک ادب - گدھا
پڑچول - ڈاک - ادبی سرگرمیاں

پہلی گل

اپریل دا ای جینہ سہی ہمد پاکستان دا خواب دیکھن والا "مرد مومن" سادے توں دیکھنے لے اپنے
ماک نال جا ملیا تے اوہدے خواباں نوں حقیقت دا روپ دیون لئی اک مضبوط ارادے تے عزم والا
آدمی بندہ اگے ودھیاتے دن رات اک کر کے اک آزاد اسلامی ریاست دیاں تینہاں رکھیاں۔ اوہ
جنے دی ہیرانی نال اسی سر اچا کر کے تے آزاد توں نال کھیسے کے ٹرن جوگے ہوئے۔ پیر
اوپر دیاں اکھاں میرٹ دیاں سار ای ایٹھے ایہو جیہا جھکھڑ تھلیا کہ لوکاں دیاں اکھاں توں سچیاں
تے سچیاں قدریں اوہدے ہو گیاں۔ اک انھ انجیر سی جتھے کجھ نہیں سی نظر آوندا۔ کتے کتے ٹانواں توں
دیوا جگدا ضرور سی پر اوہدا چائن اوہدے آل دوآل توں سوا کتے نہیں سی پیندا۔

ایہہ جھکھڑ خورے کہ تائیں جھلدا رہندا ہے خدا دے دل وچ ہیرن پیندی تے اوہ
نیلڈ مارشل محمد ایوب خاں تے اوہناں دیاں سائیاں دے دلال وچ ملک دی ڈگر ڈولے کھاؤدی
بڑی نول کندھے لاون لئی عزم نہ پیدا کردا۔ اوہناں آونداں سار ای چہ پاسے دھیان ماریا۔ ہر پاسے
چولال وگڑیاں سوئیاں سن۔ اوہناں ملک دے دماغاں نوں دکھ وکھ کشتاں وچ دڈیا تے اوہناں
نول اکھیا پئی اوہ رپورٹاں پیش کرن۔

گل کیک، ذہنی حکومت نے قوم تے ملک دی بہتری لئی جس کم نوں چنگا جائیا اوہنوں ہتھ پایا تے وگڑ
دے جا رہے حالات نوں دیکھ لئی پورا جتن کیتا اے۔ کروڑاں روپیہ عوام دی بہتری اُتے خرچ کیتا
جا رہیا اے۔ سوال ایہہ آ پئی اسی حکومت دا کتھوں تائیں ہتھ دندا رہے آں۔ کپڑا دی امیر ملک
ہوئے جد تائیں اوتھے دے دک اپنی حکومت دے کماں وچ ہتھ نہ ڈاؤن کم نہیں سوہ دے۔ محکمہ
ترقی دیہات لے لئو۔ حکومت ایہدے اُتے کروڑاں روپیہ خرچ کر رہی اے؟ ایہہ محکمہ کیتناں دی
بھلائی لئی پانی وانگول روپیہ بہا رہیا اے؟ محکمہ افسر تے ماتحت دن رات اُتھدے ہندے کہناں
دی بھلائی لئی سوچدے رہندے نیں؟؟ لوکاں لئی!! پر لوک اپنی مدد آپ کرن لئی کیوں نہیں سوچدے
کیہ اوہناں کول پیسہ نہیں؟ ہتھ دنداؤن ولے بندے نہیں؟؟ سوچن والے دماغ نہیں؟؟

سچہ کجھ اے۔ جیناں کول پیسہ اے اوہ اپنے پنڈ وچ سکول بناؤن۔ پنڈاں توں سات ستھرا تیلون۔
ہسپتال کھولن لئی تے ہور کئی چنگے کماں لئی پیسہ دیون، جھڑے ایہہ نہیں کر سکدے اوہ جہانی لورتے ہو کرن۔ تال دے
ایہہ بڑی جہراں ٹیلی لئی اے اوہے طراں کندھے لگے۔

علامہ اقبال گھر وچ

شاعر عظیم دے پیارے تے سبکدوشی لہجے بیٹے جاوید نے کیا :-

ایر وچ شک نہیں کر میرے لیا۔ ہاں کوئی۔ فلاسفر تے پیا مہر سُن پر ایہ سبھ ہندیاں ہوئیاں دی اودہ دیوتا
نہیں بلکہ اس دھرتی دے انسان سُن۔ انسان جس گھر یاد ہووے۔ گھر والے تے بچے ہون۔ پیر پچیاں نال پیار
ہووے۔ حالانکہ شاید ای اوہناں مینوں کوئی ایسا موقع دتا ہووے کہ میں اوہناں دے پیار دا اندازہ کر سکاں۔ عام
ویکھیا گیا اے، کہ باپ اپنے پچیاں نوں پیار نال گھٹ لیندا اے، کدی اپنے بچے سینے نال لاکے پیم لیندا اے تے
کوئی باپ اپنے بچے نوں مٹھیاں لہریاں تے اسیاں دیندا اے پر مینوں اوہناں دے عام دتاؤ توں کدی ایس
طراں دی مہربانی نصیب نہیں ہوئی۔ اودہ بہت گھٹ بولدے تے گھٹ رکھے دکھائی دیندے۔ مینوں گھر
وچ ای دھر اودھر کھینڈو ہاں ویکھ کے کدی کدی اودہ تھماں وچ مسکرا دی پندے نال ایس طراں معلوم ہوندا
کہ کوئی مجبور کر کے اوہناں نوں ہسا رہیا اے۔

کدی میں اوہناں نوں آرام کرسی یاں پلنگ تے اکھاں بند کر دی بیٹھا ویکھدا۔ اودہ اپنے خیال وچ
گم ہوندے۔ میں سمجھدا آبا جی نوں میرے نال کوئی محبت نہیں۔ پر میرا ایہہ سمجھنا بالکل غلط سی۔ اوہناں دی
محبت خموش تے بڑی گہری سی۔ میرے جیہا بچے اوس خاموش پیار نوں کیہ جان سکدا سی؟

پیار نوں ظاہر کرن دا ڈھنگ وی آبا جی دا اپنا ہی سی۔ اوہناں دا پیار دکھاوے والا تے جی نہیں
سہی۔ اک فلاسفر جوں دے کلون اوہناں دا پیار بڑا گہرا تے ٹھوس قسم دا سی۔ اصل وچ اوہناں دے پیار
بھرے جذبات تیک پہنچا میرے لئی ناممکن سی۔ جیویں کہ اُن تار و واسطے منہ پار کرنا ہووے، پر اوہناں
دناں وچ میرا دی عجیب حال سی، میں آپ پیار کرن دی ہتھاں اوہناں توں ڈر دا ساں۔ خاندان دے ہمہ
بزرگاں توں مینوں پتہ لگا اے کہ میرے جنم توں کئی سال پہلاں میرے آبا جی حضرت مجدد الع ثانی
دی درگاہ تے گئے اوتھے دعا منگی کہ خداوند کریم اوہناں نوں اک بیٹا بخشے،

جدوں میں ہوش سنبھالی تاں مینوں نال لے کے سر ہند شریف گئے۔ اوس سفر دے نقش پینے
وانگوں ہن تیک میریاں اکھاں سا ہویں پھر ہے نیں۔ میں اوہناں دی انگلی پٹری مقبرے وچ ڈنل
ہویا۔ بڑا خموش ماحول سی میرے تے عجیب بھے دا اثر چھا رہیا سی۔ میں گھبرائیاں ہوئیاں اکھاں نال

چار پاسے ویکھ رہیا ساں۔ آبا جان نے مینوں اپنے کول بٹھا لیا۔ اوہناں قرآن مجید دی تلاوت شروع کر وتی
تلاوت اچھے وچ کر رہے سن اوس ویلے اسی دوجی ای مقبرے وچ ساں۔ اوہناں دی آواز کھلے تے جیہا کھ
گنبد وچ گونج کے اک عجیب جیہا کا بنا پیدا کر دی سی۔ میں اُداس من نال آبا جی وکھ دیکھیا۔ اودہ دور رہے سن۔
ہنچھ اوہناں دیاں گھماں تے پلیم رہے سن۔ اسی اک دودن اوتھے ٹھہر کے لاہور مڑ آئے پر مینوں اوس ویلے
اوس بھید دا پتہ نہیں سی کہ تودن اسی ایتھے کیوں آئے تے آبا جان کیوں لہے بی جیران تے پریشان ساں۔
گھراں دیاں چھوٹیاں چھوٹیاں گلار ہونیاں نیں پر اوہناں نکیاں نکیاں گلان توں ای گھر دے بندیاں دے
نقش نہاراں دا پتہ لگدا اے۔ کدی کدی ماپیاں وچ بچیاں دے پان پوسن تے جھکڑا وی ہر جاندا اے
میری خاطر وی کئی وار جھکڑا ہو جاتا۔ اماں جی نوں ایہو فکڑ رہندا کہ میں ڈھٹ بھر کے روٹی نہیں
کھاؤندا۔ ایس لئی اودہ مینوں اپنے ہتھ نال روٹی کھلاؤندے ایتھوں تیک کہ میں ست اٹھ سال
دا ہو گیا۔ پر مینوں اپنے ہتھ نال روٹی کھاؤنی نہ آئی۔ آبا جان ایس گل توں کئی وار سخت ناراض ہوئے
کہ تیں منڈے نوں دکھاؤ رہے او، جے جوان ہو کے وی ایہہ اپنے ہتھ نال روٹی نہ کھا سکیا۔
تاں کیہ ہووے گا؟

ہن ایہہ ہون لگا کہ چاول دیے تے سیویاں وغیرہ کھاؤن ویلے میری اماں جان پلیٹ دے
کول میرے بچاؤ خاطر چچھ وی رکھ دیندی پر کھانا اودہ اپنے ہتھ نال ای کھاؤندی رہی۔ آبا جان دی
عادت سی کہ اودہ پوسے پوسے پیریں باورچی خانے ول آؤندے سادے کتاں وچ اوہناں دی کھینک
وی نہ پیندی۔ پر روٹی کھاؤندیاں میری ماں داد جیہاں تے کن سدا باہر دل ای گئے رہندے۔ اودہ
ذرا جتا کھراک تے پیر دی گھاس سُن کے چھستی نال اپنا ہتھ پرے کر لیندی تے چچھ میرے ہتھ
وچ پھڑا دیندی۔ مینوں پکا پتہ اے کہ آبا جی ایس چالاکی نوں وی جان دے سن پر اودہ ہنس کے
واپس چلے جاؤندے سن۔

ویر جاوید اگے کہندا اے :-

میں بچپن وچ بڑا شہزادتی ہوندا ساں مینوں گھروں روز مار پیندی سی۔ پڑھن کھن دل میرا جیہا
گھٹ سی پر آبا جان کولوں میں گھٹ ای مار کھا ہدی لے۔ اوہناں دی گھر کی ای میرے لئی کافی سی دُھب وچ گئے
پیر پھرن ٹرن کہے مینوں کئی وار مارہی۔ آبا جی جدوں بہت ناراض ہوندے تاں اوہناں دے منہ وچوں ایہہ
دو لفظ ای نکلدے "بے وقوف"۔ احمق آدمی۔ ہن مینوں اک تاؤنی کھن دا ویلا یاد آ رہیا اے۔
مینوں اک آند روز خرچن لئی بلدا ہوندا سی۔ آند خرچن توں بعد اماں جان دیاں کھینیاں منٹاں کردا

پر اوہ ہمد پیسہ نہ دیندے۔ اک دن دی گل اسے کہ اک مٹھیائی ویکھن والا ساڈے گھر دے سامنے آیا
 طراں طراں دیاں نعمتاں دیکھ کے میرا جی لچا گیا۔ پھابے والے کول تال گیا پر جیب خالی سی۔ میں دوڑیا۔ مار دے
 کول گیا، کہ تال پھل جاوے۔ پر ادھنہاں نے ٹھوک کے جواب دتا کہ ہن کچھ نہیں ملے گا۔ میں دی ذرا مندی سال
 چھابے والے نوں جا پھیا۔ کیہ توں پتل توں سو دا دیویں گا۔ اس نے ہاں کر دتی۔ بس پھیر کیہ سی۔ میں دوڑ
 کے آبا جی دے کمرے دج آیا پکھے توں پتل لاکے مٹھیائی سے لیتی پر بد قسمتی میری کہ ایدھروں ساڈا ڈر بھو
 نگھ رہیا سی۔ اس نے آکے آبا جی نوں اہر دتا او دھروں میں چائیں چائیں گھر ول جا رہیا ساں کہ نوکرنے آکے
 کیا "تینوں ڈاکٹر صاحب بلا ہے نیں۔" میں ڈرتے سہم دا مار یا ادھنہاں دے کمرے وچ پہنچیا اوہ کرسی
 تے آرام کر رہے سن۔ مینوں دیکھیاں ای اٹھ کھڑے ہوئے تے تین چار چھیڑاں مینوں ٹکا دتیاں۔
 آبا جان جدوں مینوں مار دے اوہ گرون تے ای مار دے چاہے اوہ زیادہ زور نال نہ مارے۔
 پر گردن دی درد نال میرا سارا جسم دکھن لگ پیندا۔ ایس توں بعد جے مینوں کدی مار پئی تاں ہن
 سبب جھوٹھ سی۔

اسی گھر وچ رولا نہیں پاسکدے ساں۔ جے میں کدی دوسے بچیاں نال باہر گیند کھیڑدا
 تاں حکم ہوندا "ایتھے نہ کھیڑو" اسی ڈھلا جیہا منہ بنا کے اوکھوں ٹرے ہوندے۔ کدی کدائیں ایس طراں ہی
 ہوندا کہ آبا جان ساڈی کھیڑ وچ شامل ہو جاوندے۔ اسی گیند سٹ سٹ کے تھک جاوندے پر اوہ
 ہٹاں لائی جاوندے تے ساڈے کولوں آوٹ نہ ہوندے۔

اکوار دی گل اے اوہ اندر کمرے وچ بیٹھے سن۔ اسی باہر کھیڑ رہے ساں۔ میں اک اجیہی ہٹ لائی
 کہ گیند باری دا سنبستہ توڈ کے اندر پہنچ گیا۔ پر اوں دن توں ساڈا گیند بلا کھیڈنا بند ہو گیا۔ سر دیاں
 دنال وچ میں کوٹھے تے گولٹی یا پتنگ اڈاؤندا۔ کدی کدی آبا جان وی کوٹھے آتے آجاوندے تے میرے
 ہتھوں ڈور پھیر لیندے۔ اوہ دو جیاں نال بیچاوی لڑاؤندے پر ہمیشہ ادھنہاں ہی پتنگ کھی جاندی۔

میری اماں جان دی بڑی خواہش سی کہ ڈاکٹر صاحب کوئی چنگی جیہی نوکری کر لین۔ کیونکہ آبا جی سارا
 دن گھر ای بیٹے رہندے سن پر آبا جان نوکری دی گل سن کے مسکرا دیندے۔ بچپن وچ میں دی ایہہ گھنجل کوہن
 وچ رہیا کہ آخر میرے آبا جی کیہ کم کرے نیں؟ جے کوئی ناواقف میرے کول آبا جی دے کم بیٹے پچھ جیو تاں توں
 کوئی جواب نہ دے سکدا ساں۔

اسی بیلوڑ روڈ تے اک کرلے دے مکان وچ رہندے ساں۔ اماں جان کئی واری آبا جی نوں کہندے
 "ہن تسی کرلے دا مکان چھڈ کے اپنا مکان بنوا لو" آخر تین سال بعد اماں جی دی ایہہ آس پوری ہونے

بہو روڈ تے وراں مکان بن گیا۔ بیکلی وغیرہ لگن تے رنگ بون توں بعد اسی زبیر مکان مچ پھلے گئے پر
 انوکس کہ زبیر مکان دج آون توں تین دن بعد اماں جان فوت ہو گئی۔ اوں ویلے میری عمر یارن سال دی سی،
 تے میری چھوٹی بہن "منیرہ" دی عمر پنج سال سی۔

پیاری امی دی موت توں بعد امیں آبا جی دے ہور نیرٹے ہو گئے، مینوں چنگی طراں یاد لے جدوں میری
 امی دی موت ہوئی سی تاں امی یحییٰ بھرا روندے روندے آبا جی دے کمرے وچ گئے۔ اوہ منجی تے بیٹے ہتھے
 سن ادھنہاں دی اپنی طبیعت دی کچھ خراب سی۔ گلا بیٹھا ہوا باسی سانوں روندیاں دیکھ اوہناں انگلی دے اشارے
 نال اپنے کول بلایا۔ اک پاسے مینوں تے دوسرے پاسے منیرہ نوں بیٹھایا تے کچھ عرصہ سانوں پیار کر دے ہے
 آخر مینوں آکھن گئے۔ "تینوں اس طراں نہیں رونا چاہیدا۔ یاد رکھ توں مرواں" ایس توں بعد زندگی وچ پہلی
 وار ادھنہاں تے ساڈے مٹھیاں نوں چھینا تے مینوں پھیر کیا "مرد کدی نہیں روندے"۔

امی دی موت نے ادھنہاں نوں گدا اس تے مدد حال کردتا سی پر ہن اوہ ساڈے نال جی پرچا لیندے سن
 تے ہر طراں ساڈی دیکھ بھال بھی کر دے سن۔ سکول جاوون لگیاں تے سکولوں آون توں بعد اوہ ساڈے ہتھے
 چھدے۔ ادھنہاں نوں خیال رہندا کہ بچے ادا سن نہ ہوں۔ منیرہ پنج سال دی چھوٹی پٹی ہون کر کے ادھنہاں
 دے نال ای سکول جاوندی۔ اوہ دی منیرہ دی ہر فرمائش دا خیال رکھدے سن۔ جے میں بھل بھلکے اوں مار بیٹھ دا
 تاں میری شامت آ جاوندی۔ جدوں اسی دنوں جھگڑا پیندے تاں ادھنہاں نوں بڑا افسوس ہوندا۔ اوہ اپنے دوش
 اگے دی ساڈی شکایت کر دے تے کہندے "کہ جد ایہہ یحییٰ بھرا لڑھے نیں تاں مینوں بڑا دکھ ہوندا اے۔"
 ادھنہاں دے دوست لوگ ادھنہاں نوں تسلی دیندے کہ بچے جو ہونے عمر دے نال آپے کچھ جاوون گے۔ آبا
 جان پھیر مینوں کول بلا دندے تے کہندے "تیرا دل پتھر دا اے کوئی اپنی کمزور تے چھوٹی نہیں نوں دی
 اردا اے؟ آبا جان اکوار مینوں ایس لئی بھوپال لے گئے سن کہ پچھوں میں منیرہ نال لڑدا نہ رہوں۔"

بھوپال وچ دی اوہ مینوں اپنی دیکھ بھال وچ ای رکھدے تے رات نوں نال ای روٹی کھلاؤندے
 کھانا کھاوون ویلے مینوں دسدے رہندے کہ کاشا کس ہتھ وچ پھڑ پھڑا اے۔ پھری کیوں پھڑی دی اے۔
 تے کیوں چلائی اے؟ میں شرما لک جیہا سنڈا ساں۔ اوہ کہندے توں لگن دیاں نال گل بات کریا کر
 بھوپال توں واپس آونیاں اسی دلی ٹھہرے۔ لال تلے۔ نظام الدین پھیر نوں وٹی توں ہوندے قطب مینار
 گئے۔ میں چاہیا کہ آبا جی نوں نال لے کے قطب مینار چڑھیا جاوے۔ پر اوہ کہن گئے "توں جا۔ میں ایدی پچی
 نہیں چڑھ سکدا۔ نئے دیکھ۔ آپوں مٹھیاں ول نہ دیکھیں۔ کتے خون نال توں گھرا نہ جاویں؟"

گر میاں دی بہار وچ اوہ باہر سووندے تے میری ننھی ادھنہاں دے کول چھوئی۔ اوہ کافی رات تیک

جاگے رہندے کیونکہ رات نوں اوہناں دی تکلیف دودھ جاندی سی۔ اوہ بستر اُپر پاسے مار دے رہندے۔ اوہناں دا چہرہ اُداس ہو جاندو۔ کدی اوہ گڑبیاں بھاریٹ جاندے تے کدی اوہ اٹھ کے بیٹھ جاندے۔ کدی کدی اوہ توڑی مار کے علی بخش نوں بلا لیندے تے اپنا قلمدان حاضر کون ہی کھندے۔ جدوں سخن داسجھ سامان آ جاندو تاں اوہ شعر تے شعر کھدے جاندے، شعر کھن نوں بعد اوہناں شے چہرے تے مکرن آ جاندو تے اوہ آرام نال سول جاندے۔

آبا جان دی عادت سرانے بانہ رکھ کے سوون دی عادت سی تے دکھی پرے نال پئے رہنے سن۔ پرستے پیمان اوہناں دا اک پیر لہرا رہنداسی۔ ویکھن والا ایہو سمجھدا کہ اوہ سٹے نہیں۔ جدوں اوہ بہت گہری نیند وچ ہوندے تاں گھڑے مارن مگ بیندے، گھڑے بھیا تک تم شے ہوندے تے نال کئی قسم دیاں آوازاں نکلیاں۔ میں کئی وار اوہناں شے گھڑے سُن کے ڈر جاندو۔

آبا جان نوں میں کئی واری آپ جہاں سے ہدیال تے روندیاں دیکھیا اسے۔ جد کدی ایگانت وچ اوہ اپنا کوئی شعرے وچ گاوندے تاں اوہناں دا ہتھ کئی مندراں بناوندے تے ہوا وچ لہرا رہندا۔ آبا جی سویری نماز ضرور پڑھدے سن، گر مہیاں شے دنوں وچ باہر تخت تے ہی نماز ادا کر لیندے سن۔ سویری ویلے اوہ تہمتے بنیائیں ای پاندے تے مرتے تو لیر رکھ لیندے۔ اوہناں دے کرسے وچ چیزاں ایہدھر اودھر کھلایاں ای رہندیاں۔ سویر دے کپڑے بنیائیں وغیرہ جیلے جیلے ہوندے تے اوہناں دا بستر دی میلا ای ہوندو۔ اوہناں نوں بستر بدلن دا خیال ای نہ آوندو۔ عمر وڈیری تے صحت نہ ٹیک رہن کر کے آبا جی ہاونوں دی گہرا نندے سن۔ کدی باہر جانا پوسے تاں مجبوراً کپڑے بدلے سٹے نال نال سیدھا نوں بھری جاندے سن۔ اوہ عام لوکاں نالوں سست ہو گئے سن۔ تے دتے ہوئے پورے وقت تے گھٹ ای پیچ دے سن۔ اوہ پلنگ تے لیٹے رہندے تے ایس خیال وچ بہت خوش رہندے۔

پڑھن دا اوہناں نوں بہت شوق سی۔ کئی وار اوہ پڑھ دیاں پڑھ دیاں، دوپہر دا کھانا وی کھل جاندے سن۔ جدوں کتاب نوں غم کر لیندے تاں علی بخش نوں سڈکے پچھدے۔ کیوں کئی۔ میں موٹی کھا لیتی اسے؟ شام نوں گھر شے ڈالان وچ ای پھر کر لیندے۔ بس ایہو اوہناں دی سیر سی۔ اتاں جہاں دی موت توں بعد اوہناں خضاب لاونا دی چھڈ دتاسی۔ لیکن خضاب واسطے کیا تاں کہن گئے۔ میں میں بڑھا ہو گیا لاں۔ میں آکھیا۔ آبا جی اسے تاں تہا نوں جوان دیکھنا جاندے آں۔ کچھ دنوں بعد اوہناں ساڈی خاطر خضاب لاونا شروع کردتا۔ پر کچھ ہینیاں بعد پیر چھڈ دتا۔

آبا جی چاہندے سن کہ میں تقریر کرنا سکھاں۔ نالے میں کشتی دی لڑیا کراں۔ دالان دے اک

نکڑے اسان اکھاڑ دی بنوایا۔ اوہناں دا خیال سی کہ ڈنڈا کٹھنے تے اکھاڑے وچ لیٹنا بہت چنگا ہندا ہے۔ پھیر کھندے "وڈی عید ولے دن کیرا فریح ہوندو دیکھیا کر"۔ اوہ چاہندے سن میں بڑا دلیر تے طاقتور ہوں۔ آبا جان وچ برداشت کرن دی بڑی طاقت سی پر اوہ جدوں کے نال ناراض ہو جاندے۔ پھیر ساری عمر زبردے۔ اوہناں نوں کبوتر یازی دا بھی بڑا شوق رہیا ہے۔ اوہناں دا خیال سی کہ گھر شے کٹھنے کبوتران شے پراں دی ہوا چنگی طراں کھائی جاوے۔ اوہناں دے وچکار بستر اکتیا جاوے۔ کیونکہ کبوتران شے پراں دی ہوا صحت لئی بڑا خا بندے مند ہوندی ہے۔

آبا جان شے عقیدت مندوں وچ اک عربی ملاں وی سی جو کہ لاہور وچ ای رہندا سی۔ اوہ کدی کدی آوندے تے قرآن مجید پڑھ کے سناوندو، آبا جان مینوں سڈکے اپنے پاس بیٹھا لیندے۔ اگر ملاں نے سورت مزمل پڑھی تے آبا جی سُن کے ایٹا روئے کہ ہنجواں نال اوہناں دا منہ دھوتا گیا۔ تے سر ناگلا ہو گیا۔ جدوں ملاں تلاوت کر چکیا تاں آبا جی نے سر چک کے مینوں کہیا "توں وی ایس طراں تہراں شریف پڑھیا کر"۔

اگر آبا جی نے مینوں مسدّن حالی پڑھن واسطے کہیا۔ پڑھ دیاں پڑھ دیاں جدوں ایہ شعر آیا۔
وہ نبیوں میں رحمت لقب پانے والا
تاں آبا جی رون لگ پئے۔ حالانکہ اوہ آبی جان دی موت تے وی نہیں روئے سُن پر قرآن مجید سُن کے یاں کوئی چنگا شعر پڑھ کے تے حضرت محمد مصطفیٰ دا ناں سُن کے اوہناں دیاں اکھیاں پھیر آندیاں سن۔

آبا جان نوں انگریزی لباس نال بڑی نفرت سی۔ مینوں ہمیشہ شلوار پادری لئی کھندے سن۔ مینوہ دی بے اپنیاں دو گتیاں کرے۔ تاں اوس نوں وی ڈانٹ دیندے سن۔ اوہ کھندے سن ایہ پٹیل دا رواج ہے۔ جے میں اپنے کپڑے کدی دوجیا قسم شے خرید لیندا تاں کھندے "کیہ توں اپنے آپ نوں کسے رئیس دا پتر سمجھدا ایس؟ تیری طبیعت وچ امیری دی بڑھ گئی اسے"۔ پھیر کھندے "جے توں اپنے جہاں تے بدلے تاں میں تینوں کھد دے کپڑے سواکے دیاں گا۔ میرے لئی بارہ آنے گز توں دودھ کپڑا تے اٹھ روپے توں دودھ دا بڑٹ خریدنا منع سی۔ جس دن اوہناں نوں پتہ گئے میں پلنگ تے نہیں سگور زمین تے سٹناں۔ اوہ بہت خوش ہوندے۔

اپنی زندگی وچ صرف اکوار ای اوہناں مینوں سینا دیکھن دی اجازت وئی۔ اوہ نم نولین دے عشق بارے سی۔ آبا جی سپلاواں تے بہادران دی بڑی عزت کرے سن تے اوہناں نال دل پیار دی رکھدے سن۔ مینوں کئی وار خالد بن ولید تے فاروق اعظم دیاں گللاں سنایا کرے سن۔ اوہناں مینوں ایہہ وی دسیا کہ نولین

دے بزرگ عرب وچوں آئے سن۔ مسوینی دا قد چھوٹا ہے پر اوہ دیو معلوم ہوندا ہے۔ تے میں اوس نون بل کے براؤں ہوا ہوں
 ہولی ہولی اوہناں دی نظر بہت کمزور ہوئی سی۔ ایس ئی اوہ مینوں کیا کر دے کہ روز سویرے اجنڈا سٹیا کر۔
 بے کوئی لفظ غلط نکل جاندا تاں بہت خفا ہوندے۔ رات ویلے میں اوہناں نون اوہناں دی کوئی غزل دی پڑھ کے
 سادنا۔ مینوں اوہناں دی ایہہ غزل چنگی طراں یلا سی۔
 گیسوئے تاب دار کو اور بھی تابدار کر۔۔۔۔۔

آبا جان دے سائے شعر پڑھنا میرے لئی مصیبت سی۔ میرے کولوں ذرا وی غلطی ہو جاوندی تاں اوہ غصے
 ہو جاوندے تے کہندے " شعر پڑھ رہیا ایں کہ نثر " ؟
 مینوں اوہناں کولوں بہت ڈر لگدا سی۔ پر مینہرہ بالکل نہیں ڈردی سی۔ ہر شام نون مینہرہ تے اوس
 دی جرن گوئیس آبا جی دے کول بیٹھدے سن۔ آبا جی جرن چنگی طراں بول لیندے سن تے جرن گوئیس نال جرن زبان
 دج ای گل بات کر دے سن۔ مینہرہ نون کہندے " توں دی جرن زبان سکھ تے ایساں جوتیاں وانگ دی جرن "۔
 اوہناں دنوں دج مینہرہ دی جرن زبان بول لیندی سی۔

آبا جان نون ہر شام بہت ساکے دوست میٹر ملن واسطے آوندے اوہناں دے پٹنگ کول بہت ساریاں
 کرسیاں رکھیاں رہندیاں دوستاں نون اشائے نال بیٹھن واسطے کہندے پر آپے بیٹھے رہندے۔ گلاں کر دیاں نال
 سٹھ دی پیندے جاوندے۔ اوہ رات نون روٹی نہ کھاوندے، صرف کشمیری چاہ تے گزارہ کر دے۔ کافی رات
 تیک علی بخش اوہناں دیاں نون گھنڈا رہندا۔ کوئی کوئی مینوں وی خیال آندا کہ میں دی اوہناں دی خدمت کر اں
 تے پھر اوہناں دیاں نون گھنڈا پیندا پر اوہ منع کر دیندے۔ مینوں ہدایت سی کہ جوں لوک ایٹھے جرمیاں
 کوئی دی بحث مباحثہ چل رہیا ہووے توں دی اوس ویلے ایٹھے رہیا کر۔ پر مینوں اوہناں گورھیاں گلاں
 دج کوئی دیکھی نہ ہوندی۔ اوہ گلاں میری بھوتوں بہت اُچھاں بنیاں۔ میں موقع دیکھو گے اونوں کھک جاوندا۔
 پر آبا جان میری اس حرکت نون چنگا نہ سمجھدے تے اپنے دوستاں کول میری نال لٹھی آتے غصہ ظاہر کر دے۔
 مَن اوہ کچھ آدکس زمین رگ پئے سن۔ اوہ تہا رہنا دی پسند نہیں من کر دے۔ کئی واری کہندے سن " میں ایٹھے
 مسافراں وانگ پیار رہندا آل پر کوئی دی میری خبر لین نہیں آوندا۔ تے نہ ای میرے کول بیٹھا اے "۔
 آخری رات اوہناں دا پٹنگ گول کمرے دج دھچھایا گیا سی۔ چار پور خیرے اوہناں دے جن پئی بیٹھے

سن۔ میں توبہ کے دے قریب کمرے دج گیا۔ پر اوہ مینوں پچھان نہ سکے، کہن گے " کون لے ؟ بواب دتا
 " میں جاوید لال۔ اس پئے تے کہن گے " جاوید بن کے دکھاوین تاں جانیے "۔ پیر اپنے کول بیٹھے
 پئے چوہری محمد حسین نون کہن گے " چوہری جی اس نون جاوید نامہ دے اخیر والی دجا پڑھ کے سادہ جو ایے

دے نال لے "۔

اوس رات ساڈے مگر بہت سارے ٹراکڑ آئے۔ ہر کوئی ڈیریا ہویا دکھائی دیندا سی۔ کیرنڈ ڈاکٹر اں کہہ دتا
 سی کہ " اچ رات بہت مشکل گزریگی "۔ کوٹھی دے والان دج وک ڈیریاں بنا کے کھڑے سن تے نازک وقت پاسے
 سوچ رہے سن۔ ڈاکٹر اں دی رائے آبا جی نون نہیں دتی گئی سی۔ پر آبا جی کوئی گھٹ بیانے نہیں سن۔ اوہ وک اں
 نون پریشان دیکھ کے سبھ کچھ سمجھ گئے سن۔ پھر وی اوہ اس رات سگن ہشیار نظر آ رہے سن۔ مینوں کچھ سمجھ
 ہوئیاں اوس نازک وقت کچھ نہ دستیا گیا۔ میں اپنی عادت دے مطابق نون گیا۔ پر سویرے سورج نکلن توں پہلاں
 ای علی بخش نے مینوں جگاوندیاں کیا " جاوید کیکہ تیرے آبا جان نون کیہ ہو گیا اے "۔ ایہہ سن دیاں ای اکھاں
 چوں نیندا ڈگئی۔ میں گھبرا کے اٹھ بیٹھا۔ ایہہ بہار دے موسم دی صبح سی پر میں اوس ویلے اپنے آپ نون اوس
 تے بے امر محسوس کر رہیا ساں۔

گھر دے ہر کونے وچوں سسکیاں سنائی دے رہیاں سن، میں بسترے وچوں ایس خیال نال اٹھیا کہ دیکھاں
 تاں سہی کہ آبا جی نون کیہ ہو گیا اے ؟، اپنے کمرے وچوں نکل کے جھولن دی دوجے کمرے دج گیا تاں ہتھان دج
 مورنہ دکھائی مینو رو رہی سی۔ مینوں آبا جان دے کمرے ول جاو دیاں دیکھ کے میرے نال آگئی۔ اوس دیاں
 نون کنب رہیاں سن تے اوہ میرے نال نال بڑی مشکل ٹر رہی سی۔ اسی دوویں اوہناں دے دروازے کول پہنچ
 کے رگ گئے۔ اندر جھاک کے دیکھیا، تاں کمرے دج کوئی نہیں سی، پر سبھ باریاں کھلیاں ہوئیاں سن۔ آبا جان
 پٹنگ تے سدھے بیٹھے پئے سن تے لٹھے دی چادر نال اوہناں دا جسم ڈھکیا ہویا سی۔ پر منہ تنگاسی۔ چادر
 ہوا نال ہولی ہولی بل رہی سی۔ اوہناں دیاں اکھاں بند تے مونہہ کچھ شریف ول کیتا ہویا۔ مینہرہ ہمو
 زیادہ کنب رہی سی۔ اوہ سسکیاں لین رگ پئی پر افسوس مینوں رون نہ آیا۔

مینوں ڈر سی بے میں رویا تاں اوہ اٹھ پئے گے، تے اپنی انگلی دے اشارے نال سانوں لپینے
 پاس آون لئی کہن گے۔ پھر اک پاسے مینوں تے اک پاسے مینہرہ نون ہتھالین گے تے ساڈے سر اں
 تے پیار دیون گے۔ پیر اخیر دج مینوں کہن گے :-

" تینوں ایس طراں رونا نہیں چاہیدا۔ یاد رکھ توں مرد ایں تے مرد کدی
 نہیں روندے "۔

(جاوید اقبال دے شکریر نال)
 (عبد الغفور قریشی ہواں گورکھی جوں ا لعتیا)

مولانا نور احمد خاں فریدی

قصہ ہیرا رانجھا

اصلی رنگ و بچ

مولانا فریدی ہوری ایس موضوع اُتے کئی ورہیاں دی ریسچ مگروں اک کتاب لکھ رکھے نیں۔ جیہڑی چھیتی چھپ رکھی اے۔ ادارہ دی درخواست اُتے اوہناں ایہ مضمون خاص "پنجابی ادب" لئی لکھیا اے۔

ہیرا رانجھے دا رومان پنجابی ادب دی رُوح مجھیا جاندا اے، سچ وی لے۔ جے ہیرا رانجھا اتے ایہدے نال تعلق رکھن والیاں اصطلاحاں، محاورے اتے اشعار پنجابی وچوں کڈھ دتے جاوے۔ تاں ایہہ زبان اپنی ادبیت توں محروم ہو جاوے، لتانی۔ سندھی وی سرائیکی دی موجودہ صورت نیں ایس رومان دیاں برکتاں توں مالا مال نیں لتانی وچ خواجہ فرید دے کلام دا مرتبہ ڈاٹھا اچا اے، اوہناں وی اپنے دیوان وچ بی بی ہیرا اتے میان رانجھا دا ذکر کیتا اے۔ خواجہ ہوریاں دے کلام دا خاصہ لے پئی اوہدے وچ نفس پرستاں دا ذکر کائی نیں۔ مرزا صاحبان قصہ ہیرا مشہور لے پر کیوں جواہر پتھے عاشق نہیں سن۔ ایس پاروں اپنے کلام وچ اوہناں دا ذکر نہیں آندا۔ اشارات فریدی "وچ خواجہ فرید" ہودی فرماوندے نیں۔ میان رانجھا مردِ مخنث بود۔" جیہناں لوکاں توں حضرت ہوریاں دی پڑچول دا علم اے۔ اوہ ایس سدا دے منہ توں انکار نہ کرن گے،

صحیح گل ایہہ اے پئی میان رانجھا دا اصلی نام مراد بخش اتے مائی ہیرا دا عزت بی بی لے۔ ایہہ بی بی اپنے ٹبر وچوں پہلی مسلمان ترمیت سی جیہنے اسلام قبول کیتا۔ ایس پاروں

لتانی بولی سرائیکی دی نہیں سگن پنجابی زبان دا اک روپ لے۔ ایڈیٹر

خانداں دیاں تینویاں اوس زں ہیری یعنی جھلی سدن گک پیاں، مگروں بی بی ایسے نال مشہور ہو گئی۔ میان مراد بخش ہوریاں دا گھر تخت ہزارہ وچ سی، جیہڑا آج ہی جلال پور بھٹیایاں دے ڈیڑھ پورے تہہ ہزارہ دے نال مشہور اے۔ ایس بزرگ دے پیو ہوریاں دا نال چوہدری معز الدین دسیبا جاندا اے۔ اوہناں دے خاندانی ریکارڈ توں پتہ لگا اے پئی چوہدری معز الدین کوئی بہادر نہیں سی سگوں تخت ہزارہ دے نواب سن اتے ایس خاندان وچ ۱۹۳۳ء تا ۱۹۴۰ء توں رہی لے۔ انج ای جہرچوک مائی ہیرا دا پیو وی لکھن کھوٹاں دا نامک تے ذات داسیال سی۔ ایس گل دی تصدیق شاہی سنداں توں دکھد اک پنجابی شاعر دے کلام کوں وی ہونڈی لے۔

میان مراد بخش عدوت رانجھا اک عالم شخص سی، پھلاں اُچ وچ اپنے پیر سید احمد کبیر ہودی دی خدمت وچ حاضر ہویا اتے کافی مدت او تھے رہ کے حضرت دے فیض کوں نفع مند ہویا۔ اک لمیاں رانجھانے اپنے پیر دی خدمت وچ عارخانہ شعر پڑھے، اتے اوہناں دا جواب کھچیا حضرت فرمایا۔ میان رانجھا جھنگ و بچ۔ او تھے اک مائی لے جو ہیرا دے نال مشہور اے۔ ایہناں شعراں دا جواب تینوں او تھوں لے گا۔

اپنے مُرشد دے فرمان اُتے میان رانجھا جھنگ اُپر لے۔ او تھے واقعی مائی ہیرا دا وڈا چرچا سی۔ وڈے پیمانے تے اوہناں والنگر جاری سی۔ کئی درویش دیوان خانے وچ پئے پلہ دے سن۔ میان رانجھا ہوریاں جد بی بی دا سہین ڈکھا، اوہدے وچ اوہناں توں حن لزل دی جھات پئی اتے ہزار جاں نال نڈا ہو گئے۔

جیہڑے شعر ایہناں اپنے پیر دی خدمت وچ پیش کیتے سن، اوہ مائی ہیرا دے اگے سکھ مائی ہوریاں خاطر خواہ جواب دتا۔ میان رانجھا بی بی دے لنگر دا نگران مقرر ہویا۔ او تھے لوکران دا گھاٹا نہیں سی پر میان رانجھا آپوں مجھیاں دے نال دریا اُتے جاونداتے ساری دیہاڑا او تھے عسارت وچ گزار دیندا۔ شام زوں مجھیاں دے پرتن اُتے مائی خوشی نال لہک لہک کے اوہناں توں ہکدی تے ہتھ دی۔ ایہہ عشق اتے محبت دے پروانے خوشی خوشی پے زندگی گزار رہے سن پر سیالاں توں ایہہ گل بھیڑی گئی، اوہناں میان رانجھے دی وڈی مخالفت کیتی تے مائی توں بدنام کرن دی کوشش کیتی۔ اُچ وچ سید احمد کبیر دے خدمت وچ وی فریادے لے کے اُپر لے۔

حضرت پوری جینگ سے سفر تے آئے اتے مائی ہیر دے گھر قیام کیتا۔ عصر ویلا سی۔ حضور نماز پئے پڑھدے سن اتے مجھیاں آگیاں۔ مائی کھیاں دے منن واسطے بھیجی تے حضور دے اکوں لنگھ گئی۔ جد نماز توں فارغ ہوئے تاں پچھیا " مائی ہیرے! توں ایہہ کدھ حرکت کیتی۔؟ میری نماز خواب ہو گئی۔" مائی ہیراں عرض کیت " سائیں! تساں نوں اللہ دے عاشق آکھیا جاوندا اے۔ نماز وچ کھڑے سو۔ اتے صبح معیناں وچ اللہ دے پیش سو۔ اللہ نوں چھڈ کے تباہا دعیان میری دل کیرن گیا۔ ایہہ میری ایہہ حالت اے پی ای اک دیہاڑے ساگ کتر رہی ساں جد میاں رانجھا آگئے میں اوہناں دے دیدار وچ اپنی محو ہو گئی، کہ انگل دا پورا پورا پٹا پھری نال کھیا گیا، پر اوس ویلے مینوں پتہ وی نہ لگا۔ اک تھی او پئی اللہ جل جلال دی تجلیات نوں چھڈ کے جی ٹکٹی نوں دیکھن لگے۔ ایہہ گل سن کے سید احمد کبیر بیہوش ہوئے۔ جیڑے ویلے ہوش آیا، سیالاں نوں سد کے آکھیا سو۔ میاں! ایہناں نوں کجھ نہ آکو۔ ایہہ پچھے عاشق نہیں کجھ پر سیالاں دڑ وٹی رکھی۔ پر مڑ زمین دے معاملے وچ گڑ بڑ گھت دتی۔ مائی اتے میاں رانجھا توبے دے شہر وچ گئے۔ اتے حاکم بیہداناں راجہ ابو الفتح دیا جاندا اے، مائی ہیراں نال انصاف کیتا۔ اتے پیو دی جاگیر اوہناں نوں دوا دتی۔ میاں رانجھا ۵۵ سال تے مائی ہیراں ۴۲ سال دی عمر وچ انتقال کیتا۔ مائی ہیراں دا شاندار روضہ تے سماں رانجھے دی سادہ قبر بن تائیں لکھیا نہ (جینگ) وچ اے، ضلع جینگ دے گز ٹیر توں ثابت ہوندا اے پئی سلطان بہلول لودھی مائی ہیراں دا وڈا معتقد سی تے اوہنوں بادشاہی دی بشارت وی مائی ہیر ہیراں ای دتی سی۔

مائی دے قصے وچ گورکھ ناتھ اتے دو بے ایہو جیہے فقیراں دا ذکر آوندا اے، دراصل ایہہ مسلمان درویش سن اتے ایہناں ناداں نال ہندوآں وچ توحید دی تبلیغ کردے سن۔ توحید دے مقصد وچ تاں کامیاب ہو گئے ایہے رسالت داکلمہ پڑھنا باقی سی پئی اوہناں دا انتقال ہو گیا۔ ٹلڈ پنٹھ جو گیاں والا تاں ایس حد تائیں اسلام وچ چلا گیا اے کہ آج تائیں اوہناں نوں مرن گروں نہ ساڑھے نیں تے نہ ای دریا دے حوالے کردے نیں، سگوں مسلماناں وانگ دفن کر دے نیں۔

مائی ہیر دے قصے نوں حضرت تینہ عالم فخر جہاں ہیراں دے خلیفہ اعظم سہیل ہیراں لے

قادی خاندان دے فقیر نواب احمد یار خاں خوشنابی منظوم کیتا اے، دمورد، مادھو لال حسین، وارث شاہ فضل شاہ، صوبہ خاں بلوچ دی اپنے اپنے رنگ وچ ایس قصے نوں لکھیا اے۔ پر ایہناں شاعران ڈھیر ساریاں غلط گلاں قصے وچ شامل کر دتیاں نیں۔ جس پاروں ایہہ عاشق و مستحق بدنام ہو گئے نیں۔ میرے علم وچ اے پئی بہوں سارے اولیا اللہ نے، مائی دی قبر شریف تے حاضر ہونکے نفع حاصل کیتا اے۔ نظم وچ بہوں ساری لغویت داخل ہو گئی اے۔ ساڈا فرض اے پئی مائی دے قصے نوں اصلی شکل وچ گھننے تے غلط گلاں نوں کڑھ دیئے۔ جے ایہہ اصلی قصہ لوکاں دے سامنے آویکھے، تاں اوہ ایس غلط قصے نوں ودھ سوادا ہووے۔ اک اُردو زبان دا شاعر آہندا اے :-

سہ نہ سنتے تم جو غیروں کی زبانی
بہت دلچپ تھی میری کہانی

عید مبارک مناوندیاں

تھی اوہناں ہزاراں مرداں، تینویاں تے بالال نوں نہ بھلو
چہنیاں دے پیارے تپدق دے دیو دے کلاوے وچ آئے ہوئے نیں۔
دل کھول کے چندہ دیو۔

چیک یاب مٹی آرڈر گھن دا پتہ
خزائنچی، لاہور ڈسٹرکٹ تپدق ایسوسی ایشن
۵۴ دی مال - لاہور

پتراں توں پانی

ہیرالال دی دیکھا ایہہ نہیں سی کہ رانی اونہوں پیار کیوں نہیں کر دی۔ سگوں اودھی مصیبت تاں ایہہ سی کہ کیوں کر دی اے؟

اوہ چپ چاپ پلیٹ نارم تے کھڑا آؤٹر سگنل ول ویکھ رہیا سی اودھے متھال وچ ٹکٹاں سن جیہڑی توں کر دی اوہ اپنیاں مٹھیاں وچ گھٹ لینا سی تے کہی مٹھیاں ڈھلیاں چھڈ دینا سی۔ ۵ ڈاکٹ چلی گئی تے سگنل دی ہری جی لال جی وچ بدل گئی۔ دورے پلیٹ نارم دی پوربی مگر سہ اک انجن مال گڈی توں سنٹ کر داکر داتھک کے مٹھیا ہو یا ساہ سے رہیا سی۔

ہیرالال نے متھے دا مڑھکا توں چھیا تے ٹکٹاں نوں گھٹ لیا تے پھیر ڈھلیاں چھڈ دتا۔ اینہاں ٹکٹاں توں اوہنے واپس رسیڑ آئے جڑھا ونا سی۔ ہیرالال نوں پہلاں رانی دا خیال آیا تے پھیر پتیا دا جیوں کوئی پنجر ساری عمر تھڑ کلاس دے سفر توں تک آکے۔ امرتسور توں چھ ہرٹے۔ دا فرسٹ کلاس دا ٹکٹ لے لوسے۔

پر ایہہ کہیہ ہر ویلے اودھے داخ وچ ٹکٹاں دی دنیا آسردی جا رہی سی اہلکل؟ حالانکہ اوس ایس چھوٹی چھوٹی عمر وچ ای کئی اتار چڑھا ویکھ لئے سن، ویاہ توں پہلے دے چڑھانے ویاہ توں پچھوں دے اتار۔۔۔۔۔

رانی نال اودھے ویاہ توں اچ پورے ست دہے ہون آئے سن۔ کتنا خوش سی اوہ۔ او نہیں دینیں۔۔۔۔۔ اوہ دن اودوں اونہوں سفنیاں دی دنیا دے دن جا پے سن۔ سارے گمرانے دج کلم کلا سکھی لکھا پتر سی۔ کبنا سی پٹی ہیں ویاہ ای نہیں کر اونا۔ حالانکہ گڑھ مانی پچھوں اوس کڑیل دے بھنے لے لے دن بیتائے سن۔ بھالو نوں دی تاں پتر دے سہرے ویکھن دا چا گدیا سی تے اوہ پاندھے رام اتار توں تھلے آئی سی۔ پاندھے نے ساہ کڈھیا۔

کیا ورن ہیرالال نوں جماعت وچ ای سی کہ اودھے مونہہ نوں چھو بار لا دتا گیا۔

شرما شرمہ کے لنگھیا یا سی حالانکہ اودھی بھالو نے اونہوں چنگی طراں یقین دوا یا سی۔ "ہیریا! تیری دوپٹی تے پرھی اے پرھی۔"

پہلی رات جد اوس رانی نوں پلنگ آتے ریشم دی گڈھ بنی ہوئی دیکھیا تاں اوس بھالو آتے جیسوہ چیر دیاں کہیا سی "اک گل پچھاں؟
رانی نے سر نال کہیا سی "پچھو"
"میں کہیا، تیرے پرکتھے نہیں؟"
"کیہ؟" رانی کوں رہیا نہیں سی گی۔۔۔۔۔

"اوہ تہیوں تاں بولنا وی آوندا اے۔ میرا تے خیال سی پریاں گوٹھیاں ہونداں نہیں، بولدیاں بالداں نہیں۔ تے ایہہ گل سارے محلے وچ پھیل گئی سی کہ ہیرالال رانی نوں پرھی کہہ کے سدا اے ایس پرھی دے آون نال اودھے سورگیاشی بھایا جی دے منتر علم دین شاہ دی سفارش نال اوہ ٹکٹ کلکٹر لگ گیا سی۔

ویاہ توں دو بے جینے ای اودھے یار دوست اونہوں پچھن مگ پئے سن "ساڈ باو ہیرالال جی گڈی پلیٹ نارم تے آگئی اے کہ نہیں۔۔۔۔۔"

پہلاں تے اوہ اونہاں دی این مزوں سمجھیا ای نہ، پر جد رسیڈ ٹی بھایا بھگوان داس نے سمجھیا تاں اونہوں لوکاں دا ایس طراں اودھے اصول تے خالص گھروکی معاملے وچ دخل انداز ہونا چڑگانہ گیا۔ پر اگلے جینے ای گڈی رب سبھی جیکشن تے آکھوتی کیوں جو راج رانی دا پیر بھارا ہو گیا۔ دفتر دے سوچینے دی بڑکاں سے رہے سن۔ باو ہیرالال۔۔۔۔۔ بڑا استاد این۔۔۔۔۔ سنا کاکے داکہ کھو این گا۔"

"کاکا۔۔۔۔۔ کاکا" اونہوں ارنج گڈا جیوں کوئی وڈا ڈٹ پنجر اونہوں جلدی جلدی وچ دساں دا دا پاپا پھڑا گیا ہودے۔ پر دسویں جینے باو ہیرالال دے گھراک سبجک آگئی۔۔۔۔۔ ہیرالال نوں ارنج لگیا۔ جیوں اودھا دساں دا پاپا اٹھتی وچ بدل گیا ہودے۔ اودھی ماں دے سارے چاواں ملھاراں تے تریل جیہی آئی۔۔۔۔۔ کچھی جلدی ہوئی کہن لگی۔ "جی نہ میلا کہ پتر، کچھی آئی لے سینا نہیں اٹھے۔

سواہی نار سٹکھنی

جینے پہلے جانی کچھی

کوئی نہیں پتر، اگلی داری سہی۔ اگلی واری تاں گڈی پٹری توں ای نکلے تھ گئی۔۔۔۔۔ تے

پھیراک دیوی آگئی۔ ہیرالال دائن کھٹا ہو گیا۔۔۔ ایسی دار بھاؤ نے دی کوئی شوک نہیں سی پڑھا۔ ہیرالال
نوں پری سے پڑ باہل بھڑ گئے جا پے۔۔۔۔۔ تے اوہنوں صرف رانی دے ناں نال سدن مگ پایا۔۔۔۔۔
کیوں جو ہن اوہنوں گڈی تے عام تینوں بیاں دج کوئی فرق نہیں سی چاپیا۔

بھاؤ نسی نسی پانڈھارام اتار نوں بلایا ئی۔ ادہنے ٹیوالایا تے کیا "لے بھاؤ! ایکی توں اپنے
چھڑ پوترا کھٹا دیسی گی۔۔۔۔۔ سے بابو ہیرالال" اوہں اک امب دیندیاں کہا۔ "ایکی ضرور سوہنا پھل گے گا۔
جے نہ لگتاں میریاں مچھاں سوادیں۔ پر منگل دا گریہ اے۔۔۔۔۔ اُپا کرواؤ۔" تے اُپاسی سواست میر
ست ناجا، سوا پنچ میر سرو نہہ دا تیل تے اگئی رو پئے جا پ کون لئی چیزاں اکھیاں کر، مچھاں تے ہتھ
پھیر دے ہوئے پانڈھے ہو ری چلے گئے۔

پانڈھے ہوراں دیاں مچھاں نال سلامت رہیاں پر رانی دی جھولی دج امب دی تھا دی ایکی وی جھولک
ای آئی۔ اوہ دے گھر "گھگی" ہو گئی۔

ہیرالال دا جو تیشیاں تے پانڈھیاں توں وشواس موبوں ای آٹھ گیا۔ اج رانی پری توں دیوی تے
دیو داسی توں اک تینوں نال بن ای چکی سی پر ہن اوہنوں گھر دی اک اجیہی کالی غار چاپیا۔ جس وچوں چار چڑیا
آ رہیاں ہوں۔ کچھ جینے ماواں پتران دے سکھ نال بیت گئے۔

بھاؤ نے پھیراک دن "پنر جنم" تے پتران نوں پانی " دا واسطہ پایا۔ تاں ہیرالال نوں سن
کپڑیں مگ اٹھی " بھاؤ مویئے۔۔۔۔۔ جے پھیر کوئی چڑیل آگئی تاں۔۔۔۔۔ " اوہنوں غار وچوں
چڑیاں اُڑ دیاں نظر آئیاں، پہلی سیتا، دوجی سورناتے تھی گھگی۔۔۔۔۔ ایہہ وکھری گل سی کہ جیوں
سیتا آئی سی تاں اوہدی نوکری بچی ہوئی سی۔ سیتہ آئی سی تاں اوہدی نوکری بچی ہوئی سی، سوزنا آئی سی
تاں پاکستان جا رہے شیخان نے اپنا مکان ایہناں اگے کوڑیاں حصے بھاویج دتا سی تے جد گھگی آئی سی
تاں ادہنے ٹی ٹی ریفریشر کورس پاس کر لیا سی، تے مہنگائی الاؤنس وی لیا سی۔ اج جد سویر دے پیر کر کے
گھر آیا تاں بھائییاں گھگوان داس نے جد پچھیا " بابو ہیرالال! رات نکلے دی ماں کبندی سی اک گڈی
پھیر سنگل کول جا کھلوتی اے۔۔۔۔۔ تاں اوہنوں خیال آیا کہ گل پریوں دا رانی دل کچا کچا ہو رہیا سی،
تے بیٹھوں ای تہا دھوکے پنال کچھ کھاٹے پیتے تے سٹیشن آتے ڈیوٹی لئی چلیا آیا سی۔ راج رانی
تے مڑ جھانے چہرے دل وکھین دی اوس برأت دی نہیں سی کیتی۔

بیٹہ ٹی ٹی نے اوہنوں آوندیاں دیکھیا نمبر ۳ پیٹ فارم آتے۔ ۳ اپ کھڑی سی، بیٹہ ٹی ٹی نے
ایہدے مردہ بیہی "لالہ جی! رام رام" دا جواب کھڑے ستھے دتا سی تے اوہنوں مین گیٹ تے کھڑیاں

ہن دی تاکید کر کے آپ بیچ اپنا دج نال گلاں وچ لگ گئے سن۔ دیکھو جی! آزادی کیہ آئی اے ساڈے
بھاؤ دی تاں بربادی آگئی اے۔ ہن آرڈر کڈھیا اے کہ ریفریشر کورس دا امتحان دیو۔ دسو ایس بڑھے وارے
امتحان دینا اپنی جون خراب کرن ہے برا رہے کہ نہیں؟ ساڈا ہن کوئی حافظہ رہیا اے۔۔۔۔۔ اپنی روٹین
دی ڈیوٹی وی کس طرف بھادندے آن۔ ساڈا رب جان دالے جی کہدا اے کہ چتر دچھا دیئے تے پینچراں
نوں کھینے۔ ٹکٹاں سٹی جاؤ۔ جے نہیں تارا نہ سہی کھماں نوں کھاؤ۔۔۔۔۔"

ہیرالال ٹکٹاں اکھیاں کر میا سی۔ جدوں آخری آون والی ۳ اپ تے انجن دی سیٹی سنائی دتی۔ بیٹہ ٹی ٹی
نسا آیا " اوئے جاویں بابو ہیرالال! ۳ اپ وی آگئی اے، ذرا دیکھ آ۔۔۔۔۔ دیکھیں، جھانبا دھیاں نال
کریں۔ دن بھیرے آگئے نیں۔ سیتا اے مچھڑیٹ دا گروپ دی نال اے۔۔۔۔۔ ذرا سنبھل کے۔۔۔۔۔"
بابو ہیرالال نے اکھیاں ٹکٹاں کھینے وچ پائیاں تے بے دل نال باہر ول دیکھیا۔ "م ڈوری ٹی
کھلتا۔ ۳ اپ دا انجن بے تھاشہ میٹیاں مار رہیا سی۔۔۔۔۔ ریل پٹریاں دے تلے پیٹھے جیہے ہیرالال تے
دماغ وچ اگھی جا رہے سن کہ سنگل ہو گیا۔

گڈی پہلے حرکت وچ ای سی کہ ہیرالال نے نس کے فرسٹ کلاس تے اک ڈبے نوں ہتھ پالیا تے
بوٹا کھول کے اندر ڈر گیا۔ اج اوہ آرام کرنا چاہندا سی۔۔۔۔۔

ڈبہ خالی نہیں سی۔ اک بیٹہ آتے اوس نوں پھے ریشم دی گڈھ پئی دکھائی دتی۔ گڈھ پئی۔ ہرے
رنگ دی ساڑھی، شنگرفی رنگ دا بلاؤز، آئیندرے نال مخمور اکھیاں جو سُکرائیاں تے مسکراہٹ کھک
کے مچھاں آتے آگئی۔

ہیرالال نوں خیال آیا کہ اوہ وی کوئی منگرائی جاوے والی چیز اے!
" کیڑا سٹیشن اے؟ " جیویں جلتے جگ وچ آگئی۔
" امرتسر "

" امرتسر؟ " ریشم نے حیران ہو کے پچھیا۔
" جی "

" پر میں تاں انہلے اترنا سی۔۔۔۔۔ " آکھ کے اوہ پیر سُکرائی، پر گھراہٹ دا کوئی ناں نشان نہیں
سی اوہدے چہرے آتے۔

" اچھا ٹکٹ دکھاؤ؟ " بابو ہیرالال نے اوہدے بلاؤز دل وکھدیاں ٹکٹ دی رنگ کیتی کیوں جو
اوہدیاں نظراں بھیکھے باوندیاں جا رہیاں سی۔

"ٹھہرو، مینوں پیاس لگی ہے، پانی پی لوں؟" اوس تھرموس وچوں اوہدے ڈھکن وچ پاؤندیاں اک چٹکی لئی۔ دیکھو ناں، پانی ہن تائیں ٹھنڈا ٹھنڈا اے، سالانہ پوسٹل بھریا سی۔ کہہ کے اوہنے کپ اگے ودھا دتا۔ دوواں دے ہتھ ٹکرائے تے ہیرالال نوں پتہ دی نہیں سی گیا کہ کیوں تے کہ اوس نے اوہ جوٹھا پانی مونہہ نوں لایا سی۔ کہو جیسا سوادی اوہا..... سچکا ای ہووے گا۔۔۔

"پر میں پانی نہیں ٹمٹ مٹکیا سی"

"تھاڑے بلکھ مکے ہوئے سن، میں سوچیا پانی دی لوڑاے تہاؤں۔"

"لوڑتاں نہیں سی۔ خیر، بے تھی کہندے او تاں پانی پی لیندا آل۔ ہیرالال نال ای بیٹھ گیا۔ شرمی جی کھک آئے تے ہیرالال نوں گرمی مگن مگ پی۔ اوس ٹیونک لاء کے کئی نال ٹنگ دتی، بوہے بند کر کے سارے پچھے قل سپیڈ تے چھڑ دتے۔۔۔۔"

ایہہ اوہدی تے پشپا دی پہلی ملاقات سی۔۔۔۔

ایہناں دنوں وچ سرحد آتے نا جاڑتہ تجارت تے مکملنگ دیاں حدوں ودھ وار داتاں ہو رہیاں سن۔ سارے داساراٹاں چرکنا کر دتا گیا سی۔ سمگلر ہتھ نہیں آوندے۔

پشپا ہر نیچر دی شام نوں آخری گڈی آتے آوندی، بابو ہیرالال نے رات دی ڈیوٹی لئی ہونڈی۔ گڈی دے تیک اوہ کھجور ہنڈا کہ رانی اوہوں کیوں پیار کر دی ہے، نفرت کیوں نہیں کر دی۔ تاں جے اوہدے دماغ وچ ریل پٹریاں دے تسنہ ہانے جیہڑے آجھدے جاوندے نیں۔ سلجھ جاو تے اوہ اوس توں کھنٹی ڈھلی طراں مونہہ پھیر لوسے۔۔۔ اوس کانی غارتوں جیہدے وچوں چڑھیاں اڈ دیاں آوندیاں نیں۔

بابو ہیرالال گڈی دے آون تیک اپنے کمان وچ رُجھا رہندا۔ پھیر اوہ پٹریاں پٹریاں پشپا نال گھمدا، یاں فرسٹ کلاس دیننگ روم کھلمو اکے پشپا نوں بٹھا جاوندی۔ سو پرے ڈھائی بجے دوویں اٹھدے تے ۸۔ ڈاؤن ایکسپریس پٹریاں لیندے جیہدے وچ اک فرسٹ کلاس دا ڈیہ ہوندا۔۔۔ تے پشپا نے لہجیاد جاو تا ہوندا تے اوہ اوہدے نال کارڈ واکوں جاوندی۔

رات دی چپ چیر دی ایکسپریس دی چھکا چھک وچ ہیرالال انھی گھمدا ہے۔ دوں مونہہ موڑ کے علی بابا دا لگ خزانیاں بھری غار وچ دوڑیا پھرداتے دوہاں منہ نال خزانے لٹا۔

پشپا نے اوہوں دسیا سی کہ سو گداشی ڈاکٹر جان دا اس دی دہٹی لے، پہلے پہل اوہ لوہناں کول نرس ہونڈی سی۔۔۔۔

اک جھوٹا گھوک سون گئی تاں ہیرالال نے اوس دا پرس کھولیا اوہدے وچ سو سو سے نوٹاں دیاں تین تھدیاں سن تے اک دویشی لفاظہ۔۔۔۔ لفظ آتے "نیلیم" ناں نال اوس نوں مخاطب کیتا سی۔ باقی ساری عبارت بڑی آٹ پلٹ، عجیب تے بے سہریردی سی۔۔۔ جس دا کچھ مطلب اوہ نہیں سی کھد سکیا۔ ہیرالال نوں انج محسوس ہو یا جیوں اک تیز رفتار گڈی دا انجن ٹیڈا کھا کے گھوڑے وانگ اپنے پچھے پتیاں تے کھل گیا اے۔ انجن چل رہیا اے، تے گڈی اک گھنے جھگ وچ آ کھلویا اے۔۔۔۔

x x x x x

فرنیچر تے اوس واپس اتھر مڑنا ہوندا سی۔ سارا راہ اوہ ایسے دُبدھا وچ پھیلا رہیا کہ پشپا دی، اوس ہسپتال دا خط مروا ویں ہتھاں دا کھینچا کیوں گیا سی تے اوہ خط بھری توں نہیں سی، کیہ اوہدی ٹھٹھ ویشی۔ گڈیوں اتر کے اوہ ٹکٹ لکھڑاں دے کرے وچ گیا۔ بابو رام رکھا بھلا صاحب نے دسیا "ہیرالال! تیری حالت بہت خراب لے۔۔۔ جلدی نال گھر جا۔۔۔۔"

ایہنوں پھیر، نصیری گھنچا دا مونہہ کھلمدا جا پیا جیہدے وچوں پہلاں ریتا آئی سی پھیر سوندا تے پھیر گھنچا۔۔۔۔ "اچھا، اچھا چلیا جاواں گا" اوس بے ڈلی نال کہیا۔

دوکر گھٹے مگروں اوہ اپنے مکان دے تھڑے آتے بیٹھا ادنیساں پارہیا سی، کوٹھے نال۔۔۔ کہ اندروں بھا بھری چلکریں آواز شے نال نال اک بال دے روں دی آواز بھری۔۔۔۔ بھا بھری وہی سی۔

وہے ہیرا!۔۔۔۔۔ وے ہیرا! دیکھیں وے۔۔۔۔ تیرے گھر رب نے پتر دتا ہے۔۔۔ ودھائی وے۔۔۔"

بھا بھری باہر ول نستی تے دہیزاں وچ آکے کھڑی ہو گئی۔ اوہدے بلجھ اٹھے دے اٹھے رہ گئے۔

ہیرالال داوی ہی کیتا۔۔۔ کہ ایہی بھا بھری آس امید تے پتران نوں پانی دین والے شے دشن کر آواں۔ اوہ اندر جاوے ای لگاسی کہ کھڑک کھڑک کر دے بوٹاں دی آواز نیرٹے آکے رُک گئی۔۔۔۔ اوس مرٹکے دیکھیا۔۔۔ بابو ہر بنگوان دی اگرانی وچ پڑیں دی پوری پوری گارو دگر ڈگر کر دی محلے وچ آ وڑی اے۔ ایہناں آوندیاں ای بابو ہیرالال شے گر دیکھ لگت گیا۔

"تھاڑا ای ناں ہیرالال لے؟ تھی ٹمٹ چیکرہ ہوناں؟"

جبران پریشان ہیرالال نے دیکھیا کہ زنا زبوں دی حراست وچ پشپا دی مونہہ نیوڑائی کھڑی لے اچانک اوہدے دماغ وچ پیاں ریل پٹریاں دیاں گھنچاں آپ ہماریاں ای کھنن لگ پیاں جیوں گڈی کے وڑے جینکشن نوں چھڑکے رواں روہں جا رہی ہووے۔۔۔ پر بھا بھری آواز سارے محلے وچ گونج رہی سی۔

"وے دیکھ لے آگیا ای، پتران نوں پانی دین۔۔۔۔"

تیل یوس حکوالتیں
رک پورٹس کہانی

پھٹ

اوس ادھناں نون علم طریقے وانگ اک نئے جیسے پارک وچ جتھے بکریاں چر رہیاں سن
گر خنار کیتا تے بولیا "رکو..... ہتھ لاپر اٹھاؤ..... مڑو تے مونہہ بھاریٹ جاو۔"
نشاندہ سادھی اوہ اگے ودھیا، ادھناں تے اک نفرت بھری نظر سی۔ تے تانبے دی تار
نال ادھناں ساریاں نون بیخدا شروع کردتا، تار ادھناں ساریاں نون بیخدا لئی کافی نہیں سی۔ ایس نئی
لڈویکا دے ہتھ اک مضبوط دستوتی دی رسی نال بندھ دتے۔ پیر ادھناں دے کن پھڑ پھڑ کے پیراں
تے کھڑا کیتا تے سختی نال بولیا۔ "بس ہن سر جھکاؤ تے مڑ پوؤ۔ ایہناں ساریاں نون اپنے اگے اگے
لئی اوہ اک بن رہی عمارت دے دیہڑے بول مڑ پیا۔ ایس سارے مے وچ بندوق دی سیدہ ادھناں
ول رہی۔ اوس نون اک اچھی تھاں دی بھال سی جتھے اوہ ادھناں ساریاں نون مسکا کے۔ اجبر لال کندھ
مے اک کونے وچ اوہ تھاں مل گئی۔ کندھ ول مونہہ کر کے ادھناں ساریاں نون اک قطار وچ
کھڑا کر دتا۔ تال جو ادھناں نون پچھوں گولی مار سکے، لڈویکا نے دھلی رسی دا فائدہ اٹھاو دے ہوئے
اپنے ہتھ آزاد کر لئے تے جیب وچوں روٹی کڈ کے کھاو ننگ ہی۔
"لڈویکا رنج نہ کر" اوہ اپنی بندوق نون سدھا کر کے چھینیا۔ تے لڈویکا نے اک چک مار کے
روٹی اپنی جیب وچ رکھ لئی تے ہتھ پھٹ ول کر کے جھکائے۔
"خردار! ہن میں کلیا سکی توں شروع کرداں" اوہ بولیا تے جتھے پاسے کھلوتے قیدی تے
نشاندہ سیدہ دتا۔ بندوق چلن دی ہوئی جیسی آواز آئی۔ کلیا سکی نے معمولی بیہا جھٹکا کھا دا، گوڑیاں تے
جھلیا تے ہتھ پیر پھیل کے پئی ربت آئے مونہہ بھار ڈگ پیا۔ بندوق چلن دی پیر آواز آئی۔ اک
ہور قیدی کندھ دے پر پھانویں وچ ڈگ پیا۔ تیجی واری بندوق چلی پر تیجا قیدی کھنڈا رہیا۔
"کوٹولا! بندوق چلاو ن والا ختھے وچ چھینیا" تینوں گولی لگی لے پیر دی توں کھڑا کیراں ایں۔
"اوہ..... ہوں....." کوٹولا چونک کے بڑ بڑایا تے ڈگن لگا۔ "کوٹا کے تھاں دا" گولی مارن والا بولیا
تھوڑی دیر خاموشی رہی۔ بندوق پیر چلتی جا پیری سی۔ پر کوئی آواز نہ آئی۔ بندوق دی آواز دی تھاں
قیدیاں نے اپنے جلا د دی جھلائی آواز سنی۔ "کجخت۔ پھس گئی۔"

"پھس گئی" اک قیدی نے دہرایا، "کینے افسوس دی گل ہے۔"

"کیہ گل اسے" دوہے نون چنٹا ہوئی، "بھی ایہہ ٹھیک ہو سکدی اسے۔"

تھوڑی ہی دیر وچ سارے دے سارے قیدی اوس کول آئے۔ گر مارگم بحث، وچکار کچھ چٹکیاں
تے کم آون دا ایساں راواں دتیاں گیاں تے بندوق ٹھیک ہو گئی۔ لڈویکا نون ایہہ بالکل خیال نہیں سی پئی بندوق
ایہی چھیتی ٹھیک وی ہو سکدی اسے۔ اوس دنداں نال کٹ کٹ کے روٹی پیر کھاوئی شروع کردتی سی۔
"لڈویکا! کھاو نا بندکر" اوس جلاو نے کہا "چلو سارے دے سارے پیر قطار وچ کھو جاو"
بندوق چلن دیاں آوازاں آئیاں تے قطار وچ کھڑے قیدی اک اک کر کے ربت آتے ڈگن لگ
پئے۔ لڈویکا وی اخیر گولی دا نشاندہ بن گئی۔ اپنی موت توں پہلاں اوہ روٹی دا ٹکڑا کھا نہیں سی سکی۔
میں ادھروں لنگھ رہیا ساں۔ پہلی جماعت مے ایں منڈے دی بناوٹی بندوق دی اک گولی پھیل
گئی۔ آج نیک اوہ گولی میرے دل وچ پھسی ہوئی اسے۔

طالب علموں کے لئے نادر تحفے

۱۔ نوٹین پین بہترین قسم	۵۔ ایک عدد پینل
۲۔ جنتری سن ۱۹۶۰ء	۶۔ معلومات عامہ (تازہ)
۳۔ ڈائری سن ۱۹۶۰ء	۷۔ نماز ر مترجم
۴۔ ایک عدد رومال نینسی	۸۔ پینل تراش

قیمت صرف پانچ روپے۔ سٹاک کم ہے آج ہی منگوائیں۔

وی پی منگرا نے کا پتہ

نادر گفٹ ہاؤس (معرفت پوسٹ بکس ۲۳۳) لاہور

سید اکمل علی

ساجاں

آوارہ پھر وہاں سارا دن لنگھ گیا۔ میں گھر جانا نہیں سی چاہتا۔ میرے گھراج دو اچھے مہمان آئے
 ہوتے سن۔ جینٹاں نون گھروچ کلیاں چھڈ دینا ای اوہناں دی اصل خاطر سی۔ ایہناں چوں اک تال میرا
 یار سلیم سی تے اوہدے نال اک گوری چھی گوری سی جیہڑی ہمدی سی تاں اِنج گدا سی جیویں پھواری وچ
 موٹیے دیاں کلیاں کھل رہیاں نیں۔ اوہناں کلیاں دے آتے اوہدے بلحاں دے سرنخ گلاب کھڑے
 ہوتے سن۔ سلیم نے مینوں دسیا سی پئی اوہ گوری اوہنوں بڑا پیار کردی اے۔ سلیم تے ساجاں اِج
 کیتیاں درجیاں پچھوں ملے سن تے میں چاہتا سی اوہ اِج رچ کے پیار دیاں گلاں کرین تے پھر مگر جاواں۔
 اوہ پگن دے آخری دیہاڑے سن حدود دن نون دھچیاں تے رات نون پالے ہو دے میں شام
 ڈوہنگی ہر رہی سی تے مینوں گدا سی، کئی تمبھ وچ رات گئے تک باہر رہنا چڑگا نہیں۔ میرے کمرے
 دی چابی سویرے سلیم لے گیا سی تے ہن مینوں کوٹ لین لئی گھر جاو ندیاں ڈر گدا سی۔ میں جا کے
 بڑا کھڑکاواں گا۔ سلیم نون ابریں پریشانی ہو دے گی۔ پر گھرتے جانا ای پوسے گا۔ ایہ سوچدیاں
 میں گھر ول ٹر پیا۔ میریاں نظراں وچ ساجاں دیاں کالیاں، لشکریاں اکھاں سن۔ تے میں اپنے یار دے
 مقدر تے رشک کردا ٹر دا جا رہا ساں۔ پنڈاں دیاں گڑیاں دا پیار کتنا سچا تے پکا ہوندا اے۔ سویرے
 حدود سلیم۔ ساجاں مینوں ملے تال اوہ بڑے خوش سن۔ سلیم نے مینوں دسیا سی پئی اوہ ساجاں
 نون ملنا نہیں سی چاہتا تے حدود اوہ شہر آون دا خط لکھاوندی سی۔ اوہ ادھنوں لوک دیندا سی۔ سلیم
 کہندا سی آج اوہ بدو بدی آہنچی اے۔ میں ساجاں نال سلیم دی ایہ بے رخی دیکھ کے جل ای گیا سی۔
 گھر جا کے بڑا کھڑکایا تے پل وچ بڑا کھل گیا۔ سامنے ساجاں کھڑی سی۔ میریاں اکھاں نیویاں ہو گیاں
 تے میں اپنی گھراہٹ نکاؤن لئی پچھ لیا۔ سلیم کتھے اے؟

”خودے کتھے چلا گیا اے۔ تن دے گیا سی کہندا سی۔ شام نون آجاواں گا۔ بڑا ضروری کم دسدی۔
 میری گھراہٹ ہود ددھ گئی۔ جینوں میں پھیر لکھ لیا۔ میں کپڑے بدلن آیاں۔ ہنے واپس جانا
 ایں۔“ ساجاں چپ رہی۔ میں اپنے کمرے وچ گیا۔ اوہدے ہنے نے پیراں دی چاپ دی

میرا پچھا کر رہی سی۔ میں مرنہ ہتھ دھوٹا۔ کوٹ پایا تے باہر نکلن لگا۔ پچھوں ساجاں دی آواز آئی۔

تسی باہر ضرور جانا ایں؟

”جی۔۔۔۔۔“ میں پچھاں مڑ کے دیکھیا، ساجاں میرے بسترتے پئی سی۔ اوہ دیاں اکھاں ادھ کھلیاں
 سن پر اوہ میرے ول تک نہیں رہی سی۔

”میرا مطلب اے تیس دی جا رہے او۔ مینوں کلیاں ایس گھر وچ ڈر لگدا اے۔

ایہ سن کے میرے پیر مڑ گئے تے میں پہلی وار ساجاں نون اکھاں کھول کے دیکھیا۔ سفید کرب لے
 گرتے شلوار وچ اوہدے جسم دیاں ساریاں قوساں تے خط لنگے سن تے اوہ مرمردی اک مورت لکدی سی
 مینوں اپنی ایس دیدہ دلیری تے سخت غصہ آیا تے میں زور نال فرش تے لت ماری، ساجاں سلیم ہنٹے
 آجاوے گا۔ میں چلدا ہاں۔“

میں باہر دے بڑے دل دھیا تے اوہ تڑپ کے اٹھ بیٹھی تے روون لگ پئی۔ ”میں گل دے
 ڈر نال مر جاواں گی۔ تسی نہ جاؤ۔“ اوہنے جھکیاں لیندیاں کہیا تے میں دوسے پنڈگ تے بیٹھ گیا۔
 ساجاں پٹ پٹ میرے دل لکدی سی تے میں اپنا دھیان سنجیاں کندھاں ول کر لیندا ساں۔
 سارے دن دی آوارہ گردی نال میرا جسم ٹٹ گیا سی۔ سرانے نال ڈھولائی تے میریاں اکھاں
 بند ہون لگ پتیاں۔

ادھی رات نون میری اکھ کھلی۔ اکھ کھلی نہیں کھولی گئی سی۔ مینوں متھے تے کوئی نرم شے جاپی۔ اکھاں
 کھ لیاں تے ساجاں سرانے بیٹھی سی تے اوہدا ہتھ میرے متھے تے سی۔ میں بڑ بڑا کے اٹھ بیٹھا۔
 توں ایٹھے؟۔۔۔۔۔ سلیم نہیں آیا۔ میں بڑ بڑا ہٹ وچ ای پھچیا۔
 ”آیسی“

”تے پھیر؟؟؟ میں ہور حیران ہویا۔

”چلا گیا۔ ساڈی لڑائی ہو گئی۔“ میں اکھاں پٹ کے دیکھیا۔ ساجاں دے چہرے تے، بے شرمی تے
 حیا دے دکھ دے کمرے ساٹے پے رہے سن۔ ”اوس حرام زادے نے میرے تے بڑا ظلم
 کیتا اے۔ سویرے حدود تسی سانوں ملے سکو میں ادھنوں کہہ دتا سی، مینوں ادھنوں دے گھر نہ
 لے جائیں۔ اوس نے میری گل نہ متی۔۔۔۔۔“ ایٹاں کہہ کے اوہ رک گئی تے میں بالکل ڈوور بھورا
 ہو گیا۔ کوئی گل سمجھ ج نہیں سی آرہی، پر حدود ساجاں میرے آتے جھک کے سویرے کول
 ہو گئی تے گل دی سمجھ توں باہر نہ رہی۔ اوہ کہہ رہی سی۔ ”میں سلیم نون کہیا سی۔ مینوں

شرکت صاحب بہت چنگ لگے ہیں۔ خدا دا خوف کرے تے اوہناں کولوں دور رہ۔ پر اوہ
بے وقت کہن لگا۔ "شرکت صاحب بڑے شریف آدمی ہیں۔ مینوں اوہناں کولوں کوئی خطوہ
نہیں۔ میں پلگ توں اتر کے کھلو گیا۔ اوہدی گل جاری سی۔ دیکھو تا اوہنوں دو بے پلے دے
خطرے دا کیم پتہ سی۔ ایس کر کے ساڈی لڑائی ہو گئی۔ میں کٹ دے بٹن بند کیتے تے،
باہر ول دھابا۔ اوہ نس کے میرے پیراں تال پٹ گئی۔ "میرا کوئی قصور نہیں۔ ایہہ سارا
سلیم دا قصور اے۔ ایس حرامزائے نے مینوں ایٹھے کیوں لیا نڈا؟" میں زور لاریا، پر
اوس نے میرے پیر نہ چھڑے تے میں پھیر پھیر انٹنی کھا کے پلنگ تے اڈ لگا۔

سیرے جدوں میری اکھ کھلی تے ساجاں چاء دی پیالی پٹری میرے سر لے کھنوی سی۔
اوہدا رنگ نکھر باہر باسی تے اوہدے بلحاں تے اک چپ چیتا لاسا سی۔ پیالی میرے ہتھ
دیندیاں ہویاں بولی۔ "میں پانی گرم کرتا اے۔ اٹھ کے نہا لو۔ میری گڈی دا وقت ہو
گیا اے۔ تسی مینوں ٹیشن تیک چھڈ آونا۔"

"ٹیشن تیک؟ توں کتھے جانا ایں؟" اوہدی ہر گل بندے نوں حیران کر دین والی سی۔

"میں آج سرگودھے جا رہی اں؟"

"سرگودھے؟ اوتھے کون اے تیرا؟"

"شرکت" مینوں اپنا ناں سُن کے چکر آ گیا۔

"کیہ گدا اے تیرا؟"

"تسی میرے کیہ لگدے او؟" میں ایہہ سٹ برداشت نہ کر سکیا پر میرے کول کوئی

جواب نہیں سی۔ اپنی شرمندگی توں چھٹکارا پاوون لئی میں ذرا نرم ہو کے آ گیا۔

"دیکھ ساجاں ایس زمانے وچ کلیاں سفر کرنا چنگا نہیں؟"

"ایس زمانے نوں کیہ مہو اے؟" اوہنے تڑاک جواب دتا تے میرے مونہہ نتے چپ

درت گئی۔

"کیہ آ ایس زمانے نوں؟ بولدے کیوں نہیں۔ تسی دی تے ایس زلمے دے آدمی او۔" ایہدا

تے کچھ جواب دینا ایسی پر جواب کوئی نہیں سی۔ میں دھاندلی توں کم لین لئی تیار ہو گیا۔ "بس میں

تینوں جان نہیں دیاں لگا۔"

"دیکھ کھاں تیس مینوں کیوں روک سکدے او۔" ایہہ کہہ کے ساجاں نے میرے دل اچ

دیکھیا۔ جیویں اوہنوں ایس گل دا جواب دی جا مہیدا سی۔

"میں تینوں روک سکدا اں"

"میں زبردستی چلا جاواں گی۔"

"تیری کد طاقت اے، میں تیریاں تھان وڈھ دیاں گا۔" میں کڑک کے کہیا تے اوہ مسکرا

کے پلنگ تے بہ گئی۔ "ہائے۔ میں ایہوتے سنا چا مہندی ساں۔"

اُن ساجاں اوہ پنڈی کڑی نہیں سی رہی۔ چہڑی گل و لشی برتے وچ لنگ کے آئی

سی تے سلیم بے یار نوں دیکھن لئی اوس نے نقاب نوں ذرا کھپا سے کیتا سی۔ ہن ساجاں اک

پہلی بن کے میرے سامنے بیٹھی سی۔ کہن لگی۔ "ہائے سلیم نے خورے کیوں رات کھائی ہرے

گی۔ مینوں بڑی چنتا اے۔" ذرا کڑک کے بولی پر میں اوس گھڑی نوں نوہدی آں۔ جدوں سلیم

شرکت سے گھر آیا سی۔ تے پھر جدوں گل سلیم تہا نوں لیا۔

"بکاس بند کر۔" مینوں اوہدی بے شرمی تے سخت غصہ آیا، تے اوہ ہس پئی۔ ہائے

میں ایس گل نوں کولوں دی ترس دی سال۔ اک واری ہر کہو نا۔" ایہہ سُن کے میرے تن بدن چ

اگ لگ گئی تے میں اک چہڑی کڈھ ماری۔ ہتھ بھارسی۔ چہڑی کھا کے ساجاں تھلے ڈگ پئی۔

اوہدی گل تے نیل پئے گیاتے اوہ ہولی ہولی سیکدی سی۔ مینوں اپنی زیادتی تے افسوس آیا تے

میں اوہنوں زمین توں چُک پلنگ تے رکھ دتا۔ میں غصہ نے وچ چلا گیا۔ واپس آیا تاں اوہ

کمرے دا فرنیچر مٹا کر دی سی، میں اخبار دیکھن لگ پیا۔ ساجاں کم کار کمل کر کے اپنا سوٹ کس

پھڑیا تے ٹر پئی۔

"لو، میں ہن چل دی اں، آج دے دن نوں ملاں گی۔ محمد دین نے آج پتہ آونا اے"

"محمد دین —؟ میں اٹھ کے کھو گیا۔"

"تیرا پیر اے؟" میں اگاں ودھ کے پچھیا۔

"ہائے، کامہنوں، میرے گھر ولے دا ناں اے"

"گھر والا؟" توں ویبا ہی ہوئی ایں۔ ساجاں مسکراتی تے بڑے خورے تال بولی :-

"ویبا ہی ہوئی تے نہیں پر میرے گھر والا بیگا اے؟"

"تیرے گھر داے دی ایسی تسی" مینوں غصہ آ گیا پر اوہنے میرے مزے ہتھ رکھ

کے ہر کچھ کہن توں روک دتا۔

لطیف منہاس

دان

سندری نے چیتو چوہدری کوں کچھ ایس طراں خیرات منگی جیہدے نال چوہدری ہوراں
دا دل دھڑکن لگ پیا۔ چیتو ہوراں نے مسکرا ندیاں ہویاں واسکٹ شے اندرے کھیسے
وچوں اک چوانی کڈھی تے سندری دی تلی تے رکھ کے تھڑا جیہاد دتا۔ پر سندری وی
سبھ کچھ جان دی سی۔ اوس چوانی چوہدری ہوراں دے مونہ آتے کھج ماری۔ چوہدری ہوراں دے
سارے نتے اڈ گئے۔

گھڑی دی گھڑی وچ اوہناں دیاں اُمیداں اُتے پانی بھر گیا۔ چوہدری ہوری ہلے سوچ دے
ای پئے سن پئی سندری اوہناں نوں سیساں دیندی ہوئی کھڑی۔ چیتو چوہدری دے کن سال
ساں کر دے سن، اتے دور ڈگی ہوئی چوانی اوہناں دا منہ پئی چکاندی سی، کچھ دیر مگروں جوں
اوہناں نوں ہوش آیا تاں اوہناں نے آسے پاسیوں دیکھ کے بھنجیوں چوانی چکی تے اوہنوں ہتھ وچ
ملدے ملدے پتدول ٹر پئے۔ پتدول لے اچ چوہدری چیتو دا اڈیا اڈیا رنگ تے اُکھڑی
اُکھڑی چال نوں شک نال دیکھ دے سن، پر کسے نوں وی پتہ نہیں سی لگا پئی اچ چوہدری
ہوراں نال کیہ جیتی اے اتے سچی گل ایہہ اے پئی چوہدری نوں چچن دی جرأت کسے وچ وی نہیں سی
کیوں جو چوہدری دی عادت نوں ہر کوئی چنگی طراں سمجھاسی، شام نوں سندری جدوں خستے وچ گھل
دی گھر آئی تے اوہنے جھگی دے باہروں ای اپنے پیو دی کھنگ دی آواز سنی، تے پیر جدوں اوہ جھگی
شے اندر اپڑی اوہنے روندیاں روندیاں آکھیا چاچا! تینوں کیہ ہو گیا اے؟

پتڑا، فکڑا، کوئی گل نہیں۔ میں ٹھیک ہو جاواں گا۔
پر سندری کوئی کاکھی گھڑی سی۔ فکر کیوں کر دی۔ چنتا تے عورت دا پہلا روپ اے۔
تے ازوں سستی ہوئی عورت ایہدے نال کھڑے باہر آجاندی اے۔

اوہنوں پتہ سی پئی چاچے دا منجیوں اٹھنا سوکھا نہیں۔
پھیر کیتے اسی وچار ادھارے من وچ گھن گھیریاں پاوندے ننگھ گئے۔
اک غریبی دی بیماری تھوڑی سی جیہڑا چاچا وی منجی نال منجی اسی ہو گیا، تے بیماری وی ادھ
جیہڑا تڑ غریباں دے ہتھ وچ نہیں۔ چاچا جدوں سو گیا تے سندری، سوچاں وچ ڈہی، سندری
اٹھی تے جھگی وچوں بارنگلی تے اچ چاچا سی پئی چاچے دی بیماری نال لڑن واسطے برٹے مان
تے حوصلے نال بارنگلی اے۔

ادھی رات لنگھ گئی، چوہدری چیتو نوں اچ نیندر نہیں پئی سی آندی۔ اوہناں شے خیال وچ
دی نہیں سی پئی سندری اوہناں دی بے عزتی کر کے رکھ دیوے گی، ہلے چوہدری ہوری اچ شے
واقعے تے سوچ شے ای پئے سن۔ اوہناں دی بیٹھک دا بوٹا کھڑ کیا۔ چوہدری ہوری اٹھنا تے
نہیں سن چا ہوندے پر بوہے دی کھڑ کھڑنے اوہناں نوں اٹھن تے مجبور کر دتا۔ چوہدری ہوری
بروٹا کر دے اٹھے۔ چوہدری ہوری کب کے رہ گئے تے اوہناں شے مہتوں لائین ڈگدی ڈگدی
بچی۔ جدوں اوہناں اپنے سامنے سندری نوں گھرتیاں دیکھیا۔

چوہدری ہوراں دے وچ دی تہیں سی پئی سندری دا دل ایڈی چیتنی موم ہو جاوے گا۔
چوہدری دے مونہ وچوں جیرانی نال گل دی نہیں سی نکل دی۔ سندری نے آکھیا "چوہدری جی! میں اچ
دی گل دی معافی منگن آئی آن۔ میرا پیر کھنگ تے تاپ نال پیامردا اے تے حکیم ہوری پیسے پناں
دارد نہیں دیندے۔ میںوں کچھ پیسے دیو میں تہا نوں موڑ دیاں گی۔"

چیتو چوہدری دے اندر شیطان جاگ پیا۔ اوہ رکے رکے بوسے۔ "کوئی گل نہیں سندری
تینوں بھیکھا گیا سی میرا مطلب ادھ نہیں سی جیہڑا توں کھجی میں۔ پر پھیر وی جے ترشکے دا جھلیا ہویا
شام نوں گھر آجاوے تے اوہنوں بھلیا مویا نہیں جائیں دا۔ باہر ہری اے توں اندر آجا۔"

سندری ڈر دی ڈر دی بیٹھک وچ آگئی۔ اچ ہنھیرے کوں سندری نوں ڈر پیا لگا سی۔ ہر چیز
اوہنوں مخول کر دی نظر آندی سی۔ پتتا دی ہڈا سی تاں اوہ خوف نال کب جاندی سی گی دے اگلے
موڑ آتے حکیم ہوراں دا گھر سی پر اوہنوں ایس طراں گھاسی پئی بندھ اچ سوہر تیکسا مکن نہیں۔
بوہے آتے جا کے سندری نے کڈھی کھڑ کائی۔ بوہے آتے سندری نوں دیکھ کے حکیم ہوراں نوں خفا

چڑھ گیا اونہاں دا خیال سی جے آج کوئی موٹی سامی پئے گی۔ پر اونہاں سے بلن ترن پہلاں سندری
نے آکھیا: "حکیم جی میں کچھ پیسے وی سے کے آئی آن؟ اوہنے چوہدری چیتو دے دورو پیسے ہتھ
پھڑا دتے۔ روپے دیکھ کے حکیم ہوراں دیاں ورا چھاں کھل گیاں۔ خیر جدوں حکیم ہوراں ورت
اتریا تاں اونہاں فٹا فٹا دوائی بنا کے سندری سے ہتھ پھڑا کے آکھیا۔ کل پھیر آئیں، پیسیاں
دی کوئی گل نہیں۔ سندری زوں بیمار بیٹو دا خیال آیا۔ تے اوہ چھیتی چھیتی گھر اڑی۔ "چا چا! چا چا!
اٹھ میں دوائی سے آئی آن۔ ہن توں چھیتی ٹھیک ہو جائیں گا!" سندری نے چاچے نوں جگانڈیاں ہوریاں
آکھیا پر چاچا اوتھے گتھے سی۔ چاچا تے کہوں دا اوتھے ٹر گیا سی جتھوں مرٹے کوئی نہیں آوندا۔
اگلے دن لوکاں زوں، ستے جاگدے لوکاں توں جدوں ہوش آئی تے تاں چاچا زل اتے
ابدوسے سمندروں پار تھگے گیا سی۔ پر کسے زوں کیہ پتہ سی۔ کھلی رات کیتیاں ہنھیریاں دیکیاں تے
کتے طومان آئے، جہدے دج فقیر دی غیرت موٹی۔ چیتو چوہدری دا دھرم بھرٹ ہو یا
تے حکیم ہوراں دا ایمان گندا ہو یا۔

تیجے جینے اک دن سویرے سویرے چیتو ہوری کھیتاں ووں پنڈول رام رام کرے
آوندے سن تے حکیم ہوری دی اٹھ نوں یاد کر کے میبتوں پئے نکلدے سن جدوں پنڈوسے
چوکیدار نے دسیا: "چوہدری جی! آج رات خیر و فقیر دی کڑی پھاہ لے کے مر گئی اسے۔
دوپہر زوں تھاندار تے ڈاکٹر وی آہنچے۔ پنڈوسے سارے ای اچھے اچھے شکیاں وائے
کھڑے سن، جدوں ڈاکٹر نے آکھیا پئی مرن والی کئی نہیں مری۔ اوہدے نال اک ہور روج وی گئی
ایہہ گل سن کے چیتو تے حکیم ہوراں اتے بجلی ڈگی۔ تھاندار ریٹ لکھ کے لے گیا، تے سارے
گھر و گھری مر پئے، حکیم ہوری گھر پہنچے تے اونہاں دی گھر والی دوجیاں عمرتاں وچ بیٹھی ہوئی
کہندی سی۔

"دیکھن وچ کئی دجاری سی تے کر توت ایہہ سی، مری تے تے ہود کیہ کردی۔"

افضل پرویز سے عقلموں کسے!

ہوتاں تال جے یاری لاویں بوہے اچیرے رکھ
ہوتاں دی کوئی گل نہیں سدی
اونٹھاں دی کوئی گل نہیں سدی
لو ملی اُجڑ و سجاون سرھراں ولے رکھ
اونٹھ تے تال کٹا نیوں لہے
ہوت وی شے ڈھانیاں لہے
توں ای چنیاں کندھ پٹکے ڈاٹ پڑھائے دکھ
عشق کجاوے بنھ ٹرے نہیں
ریجھ کلاوے بنھ ٹرے نہیں
اوتھی اوتھے ولہنے بھرا و ہنساں دا پکھ
دستی دستی اٹھدے ہندے
سواں بندے وگدے دہندے
دوپل ہندے رسدے کھیندے پھر ہو جاندے دکھ
ایہہ پردیسی چور اچھے
جھوٹے لاندے اکھ مٹکے
رہ جاندے سنگنن رٹاکے پھرنہ جڑوی اکھ
سے عقلموں ہنزون کسے
راہیاں نال کدے تہہ سہے
سونے جیہی لوک جیاتی کھنوں ہوندی لکھ
نہ نیوں پرویز دا کہنا
بھیل رلیسا جون کہنا
من موتی ہن تھلیں و سجا کے دھوڑ پریتا چکھ

قیومر نظر

مُڑتوں

ہن چھڑ دے سو مینے غم کھانا۔
ہن چھڑ دے ٹھنڈیاں ہو کیاں نوں

برخاں پنڈیاں تے ڈاہڑیاں پنڈیاں نہیں
سخر لٹھ جانڈے رکھاں بوٹیاں دے
پھل کیر کدھر اک بتر جیہا وی۔
نظریں پنڈیاں نہ وچ بغیچاں دے

برخاں کھر جانڈیاں شاخاں چھٹ دیاں نہیں
کدی منڈ اتے کدی ٹنڈ اتے
پترا اپنی تھاں پھل اپنی تھاں
واواں وگدیاں تے وچ نیر مکھل اوڈے
دھماں پھیر بہار دیاں پنڈیاں نہیں۔

پھیر کپڑیاں کپڑیاں ٹکراں توں
پنچی وارو واری نہیں پے گاوندے
چھلیاں تینوں نوں سرلیوں بھلے نہیں۔
نوں پیار میں مُٹھھوں تے سُٹھوں لاوندے

ہر باسے نہیں پیار دیاں ہن گلاں
ہن چھڑ دے سو مینے غم کھانا۔
ہن چھڑ دے ٹھنڈیاں ہو کیاں نوں

سلیم الرحمن
کئی وار آون والا اتھاب

پتراں وچ واواں دیاں شوکاں
لکھاں واری سُنیاں نہیں
نوں سے توں دکھ دیاں مینھلاں
اپنے منتھیں انیاں نہیں۔

رستہ مکن وچ نہ آوے
تھکيا تُردا جاواں میں
پچھاں مٹراں تے کچی مٹی
وانگیاں بھردا جاواں میں

آخر جا کے دسراے
اک آجڑیا ہو یا مرکان
باریاں تھانیں میریاں اکھیاں
مکھ مکھ جھاتی پان
چمٹ دی پلاوے خیریاں نوں
دیوسے دی لال زریاں۔

عابد جعفری (منگوال)

یاد

انج وی من پرچاوندی اے کدے تساڈی یاد

جیوں واواں دی شمال تے نوروی کوئی لکیر

یا جیوں نترے پانیوں دے کوئی تصویر

یا جیوں چپ چپترے پس چپے ساج

یا واواں دے ساج نال جیوں دیکھی دی واج

یا جیوں چپ چپا ندرے پھل تے پندی تریل

یا جیوں رات دنازدا فجریں فجریں مہیسل

یا جیوں ٹم ٹم ٹمکدا ووروں کوئی حیران

یا جیوں کوئی بھکت ڈرا لبھ لیے پتہ سراج

یا جیوں تھکیاں مانڈیاں لوری دیندی رات

یا کھلیاں بوٹیاں تے نمی نمی برسات

یا جیوں چن دے دیں چوں اہہ آئی کوئی نار

یا جیوں جھاتیاں پاوندی پھللاں بھری بہار

یا جیوں دل دیاں دیہڑیاں جیوں لہتی مور

یا سدھراں دیاں بوٹیاں جیوں سجا سجا اوبد

انج وی من پرچاوندی اے کدے تساڈی یاد

سمعیل قلندر

پت جھڑ

پت جھڑ ہوندی رکھاں نالوں جدو ہواں زوریں چھٹن

بھڑن پرانے توں جھانے مڑ نو یار پھوٹاں پھٹن

بچیاں ٹہنیاں دتن اینویں جھکیوں جھڑیاں بانہواں

اسماں دل کھلیاں کر کر مسگن نت دعاواں

جھپڑے پتر جھڑن زینے اوہ مڑ مڑ آتے تگن

تڑ پھن پھڑکن ہیلے مارن تے آتے پہنچ نہ سکن

ایسی واسے دی وگی اوہ رو رو مارن لاواں

اج اوہ آپ نچھاؤں ہو گئے جو کدے سن پھانواں

جد کوئی وا دا بلا اوے اک دو بے زوں پھڑے

بل سکے جے پھیر قلندر رکھوں کاہنوں جھڑے

حکیم ناصر

؟

”سجرا سوچ“ وچوں اک نظم

قسمت نے آج تاج خوشی دا دھرتاے میرے کس
 آج ویلے دا میں سلیمان جگ اتے نہیں میری ریس
 میرے ڈیرے، پیریں ٹرکے، آگئی ویلے دی بلیقیس

روپ دی سچ تزل وڈی دیوی ساری دنیا چھدی جوانی
 جدی سکیں سکے سے موتے نکھال اسکند یونانی
 اوہ ویلے دی ونیس آگئی میرے گھر وچ بن کے رانی

ہیرے تزل وڈھ جدیاں ڈھکال، زین جیاتی جہاں جہلاں
 جہاں بصر لوں مٹھیاں گلان سن سن صدقے ہوں خلقاں
 اوہ ویلے دی کلوی پٹلا بن گئی میرے من دی ملکاں

عرشوں اچھی ہو گئی، میرے نیویں جھے ڈھاکے دی زمین
 میرے ڈھاکے نے وچ آکے بیٹھ گئی اک ات حسین

اک تیلے، اک غذا، سلے، اک روتھی، یعنی، پدوسن

قسمت نے آج تیشہ میرا کر دتا اے ڈاڈا تیز
 ویلے نے منہ دا دوں مینوں آج بنا دتا پرویز
 میری کٹیے شیریں آگئی تڑکے میچلاں سے پرہیز

نال نصیباں چمک پے نہیں میرے بھاگاں والے تارے
 باراں کیہ اٹھتال وڑھیاں میں جس سے منگ چاے
 اوہ جیٹی ہیر سلیٹی آگئی میرے تخت ہزارے

میرے سا ہویں آگیا پورا میری ہر مشکل داخل
 ایہہ میری سیوا دا میوہ، ایہہ میرے آدم دا پھل
 میری سچ تزل اچھی نظم تے میری سچ تزل پیاری غزل

اوہ محمدال دی رانی، ملکہ، پرہیاں دی شاہ پری، شہزادی
 پھیل چھیلی رنگ رنگی، سدھ سوتی ساد مرادی
 میری جند جوانی، خاصہ، میری چندا، میری آزادی

آن ڈری اے میرے دیہڑے، خوشیاں دا گھر مس پیالے
 فدہ ذرہ ہس پیالے، جگ اجڑ دا وس پیالے

عبد الغنی دغا

غزل

ہن میخانے وچ زنداں نوں گن مین کے ساغر طے سے نیں
کئی اک کے توبہ کہ بیٹھے رنج پین دا کوئی سواد نہیں
راتیں اک تنگ مستی جا ایہہ بوہے اُتے بکھ آیا
اوہ وستی امی برباد گئی جتھے میحتانہ آباد نہیں
اس عشق دے پٹھے فتوے نیں ایہہ قاتل نوں لگوں چکڑا لے
پئے زخمی رونڈے پھر دے نیں کوئی داد نہیں فریاد نہیں
جدوں شیریں جنت سچ گئی اُس وگدیاں نہراں دیکھ کبیا
ایہہ کم تے اوہدا ای دسلا لے پر نظر اوندا فریاد نہیں
ایہہ تو تیاں لان رقیباں تے آدم توں پہلاں ای ٹریا لے
ایہہ گل فرشتیاں کدھی سی ایہہ بندیاں دی ایجاد نہیں،
ہمینوال جاں پلکاں چشماں دا کرے ذکر تے اوہنوں لوک اکھن
ایہہ تیر تے چھریاں رہن وی دے ایہہ سوہنی لے جلا د نہیں
جے مایا کرم کما میں توں سا نوں کھلیاں ڈھلیاں اڈن دے
تیریاں ساڈیاں سا بچھاں کبہ اسیں ہن می تے آزاد نہیں

نثار ناسک

غزل

دور درادھی منزل، اوکھے پینڈے کالے نانگ نہیرے
ڈونگھیاں راتاں تہ کوئی تارا، نہ کوئی جگنو چار چو پھیرے
توں تے میں کیہ پھیرے جگ توں خوشیاں پھیر گیاں نیں
تیرے میرے باہجوں اُجڑے دسدے دسدے بے تیرے
پیار تے ابھیاں نہیں ملدا بہروس خال اس دکھ دا کیہ کریے
تیرے ہنجووس نہیں تیرے، گندے ویلے ہتھ نہیں میرے
کیدوین کے کینیاں میراں رانجھیاں دا لہو پی بیٹھا لے
پھیر وی پیار دا عالم دیوتا اتھال اتے بیجھاں پھیرے
دو گھڑیاں دا میللا بھلیے! وقت پرہنا پھیر نہیں آؤنا
اپنا دل ناں میللا کریے ککھ ماری کوئی اٹھیاں پھیرے

آغا محمد زینت خاں غزنوی ایم اے

غزل

کوئی بھٹ جو کہے کوئی بھک سنگدے
 پریمی کشت کٹے اوکھی راہ ننگدے
 پیاس نیناں دی تجھے کدی درس دکھا
 مسکاندے مسکاندے سنگدے سنگدے
 تیرے وس دی نہیں گل کہے کھینڈ پیار دی
 گھنڈ پئے کھکھدے کٹڈل پئے ڈنگدے
 سانوں پریت والے نشہ وچ دوس پھدا
 اسان جھکھے کدول بھڑے بھلا نام ننگدے
 تیری ہر والی نظر جیکر بھوسے اک پل !
 موزوں ہون اوہدے مال کئی شعر دھنگدے
 ہوئی عمر قید پیاں تینوں ہمتھ کڑیاں
 ساڈے پریم والی تہرتے دنگ دنگدے
 جیہڑا غزنوی نون اپنا عنلام کر لے
 بُت دیویں تے کوئی ایسا شہنشاہ ننگدے

ظہور نظر

گیت

ادھی راتیں واڑوں آکھاں
 گھر ماہی دے جباہیں نی !
 اوہ ایہہ سمجھے میں آئی آل
 بوہا ارج کھڑ کاییں نی !!

جے اوہ جاگ پوسے تے آکھیں
 چنگے قول نبھائے نہیں
 جے اوہدی نیند نہ سگھتے
 پھیر نہ کوئی گل کہیں

چم کے منہ اوس بے پرواہ نا چپ کر کے مڑ آئیں نی !
 دودھ ترے آیاں رٹکاں گی، بہتی دیر نہ لائیں نی !!

ادھی راتیں واڑوں آکھاں
 گھر ماہی دے جباہیں نی !

واہڑ جاوے تے میں سوچاں
 واواں کد مڑ کے آئیاں
 جد ہڑول پانی جاوے ، اودھر
 شیاں کد رٹھ کے آئیاں

دل آکھے ایہہ میں وی جاناں پیر وی پیار نبھائیں نی !
 سوچ دے آکھے میں نہیں گنا، مینوں نہ سمجھائیں نی !!
 ادھی راتیں واڑوں آکھاں
 گھر ماہی دے جباہیں نی !
 اوہ ایہہ سمجھے میں آئی آل
 بوہا ارج کھڑ کاییں نی !!

دوہڑے

بے قدری ناں جھکھڑ جھلیا عشق ناں پے گیا کال
سچے موتی کسے نہ چھٹے وکیسا کھڑا مال

جن اچکا بٹ بٹ تنکے تارے کرن سوال
کل راتی میں لینی تکی چینی وچ مشال

بے بنے سبیل مارے وچپ تیکے نہ چھاں
ایہ ماہیا اگی ناں واڑا کرسی ماٹھ بدناں

کن پھڑوائے، مندراں پایاں، پنڈے ملی سواہ
چروکی لال لول اندروستی اس دنیانی چاہ

سیلاب - سیٹی دیکھنا

پیار دانگھ

(شیکسپیر کے SONNET LXV کا ترجمہ)

کدی ورھے دے اوہ دن یاد کرنے جدوں ٹھنڈیاں ہواواں وچ جھلن والیاں
ٹہنیاں اُتے پیلے پتر جھلے نہیں، نہیں تے ننگیاں بچیاں ای ڈولہناں میں!
ایہناں جنہاں ٹہنیاں تے بہہ کے مدھر آواز والے پنھی گاوندے۔ میں!!
ایہو سال دے چپ اُداس دناں والا روگ مینوں لگیا مک سکدا میں

ایہناں ناں دی اودری شام کندھے جسد سورج مونہہ نکا دنداے
ایس توں پہلاں جدرات ہنھیر، کچھم کھنڈیاں لایاں کھا دنداے
ایہناں لایاں دے بدلایاں منظر اں داروپ میرے اُتے توں تک سکدا میں
اوس مرگ بستر تے جہدے اُتے ستیاں سدھراں حسرتاں پیاریاں میں

اوتھے گھمرو پنے دی اگ لبو جھڑ، بن گئی سواہ دیاں ڈھیریاں اوسے
ایسے سواہ توں اٹھدی اگ دی توں میرے مکھ تے تک سکدا میں

ایہ سبھ کچھ ویکھ کے سوچ تے سہی تیرے پیار دی ریت کچھ کی ہوئی
اوتھوں گوہڑے پیار دانگھ دیدے میرے گزریاں دناں وچ پیارا جو سی

مورس ماتر لنگ
ترجمہ: منصور قیصر

موت دا جادو

کر دار :- اک بڈھا

اک پردیسی

رضیہ

بڈھے دیاں پوتریاں

کچھ آوازاں

(پس منظر وچ ستار تے اک آداس دھن)

اوہ صاف بھدے پتے نیں، ٹہر
پہلے میں ویکھ لراں کہ اوہ سبھ اندر نیں کہ
تہیں۔ ماں ویکھ پیر آتش دان کول بیٹھا
نظر آرہیا اے۔ تے کول ماں کسے شے
تے کہنیاں ٹیکے سامنے گھر رہی لے۔
پردیسی۔ میرا خیال اے ماں ساڈے دل تک
رہی لے۔

بڈھا۔ نہیں اوہ ایہہ نہیں ویکھ رہی۔ اوہ ساڈوں
نہیں ویکھ سکے سی۔ کیوں جو کمرے وچ تیز
رشتنی اے تے اسی درختاں دی چھاویں
کھوتے آں۔ ایہدے توں اگے نہ جاویں
۔۔۔ مرن والی دیاں دوویں بھیناں دی
بیٹھیاں نیں۔ ویکھیا اے دوویں کچھ
اُن رہیاں نیں تے چھوٹا جاک ماں دی

بڈھا۔ رپر املا لہر نال (میرے پردیسی سی)۔
ایتھے آجا۔ ایہہ وے اوہناں دے
گھر دا باغ۔ اوہ ویکھ سامنے۔ اوہ وے
اوہناں دا مکان۔ ویکھیا لے توں؟
پردیسی۔ (ڈرے ہوتے) آہو بابا۔ مکان دا وڈا
گڑا، ایسے پاسے وے؟
بڈھا۔ نہیں۔ ایس پاسے مکان دا کچھوڑا لے۔
وڈا گڑا دوجے پاسے رکھ ول کھلدا لے
اوہ تین باریاں ویکھ رہیاں ایں توں۔
اوہ شیشے والی باری!

پردیسی۔ (ڈرے ہوتے) آہو بابا!
بڈھا۔ ایہہ باریاں اوہ باغ ول کھلدا لہر نیں،
ایہہ اوہناں دے وڈے کمرے دیاں نہیں
(کن وچ) ویکھ۔ باریاں دے شیشے وچوں

گود وچ ستا ہویا اے۔ ایتھی اُتے رکھیا
ہویا ٹاٹم پیس وی نظر آرہیا اے، ویکھیا اے
نو وچ رہے نیں ٹاٹم پیس وچ۔ سارے
شے سارے چپ بیٹھے نیں۔

پردیسی۔ ماں ایتھے کئی خاموش لے۔ جیویں انہرے
تے چپ نے زندگی۔ حرکت تے ہنکے
نوں نکل پھا ہونے۔ ویکھیا اے بابا اک پتہ
وی نہیں کھڑکدا۔ جیویں درختاں دیاں پتیاں
اُتے پتیاں دیاں لاشاں ملک رہیاں ہون۔
ہر پاسے موت اے موت سماہ لیندی ہوتی
مخوس مرندی لے۔

بڈھا۔ آہو بیٹی۔ ایہہ کوئی گل وی تے چھوٹی نہیں
ایس جوان موت اُتے تاں کائنات دی
اکھاں وچ ہنجا آگے نیں۔ ویکھ دا نہیں،
ایہہ رات کئی آداس تے دردناک اے۔
تاں وے وی بدلائ دی اوٹ وچ لک کے
رو رہے نیں۔

پردیسی۔ آہو بابا۔ پر ساڈوں ہن کہہ کرنا چاہیدا لے
انج نہ کرے کہ پیروں کوئی اشارہ کرے
میں اگے دھکے یاری نوں کھڑکاؤندا آں۔
آخر ایہہ بڑی خبر اک نہ اک توں تاں
سنادنی اے نہ!

بڈھا۔ میں نہیں کہہ سکدا کہ پہلے کہنوں دی جھنڈے
اسی احتیاط نال کم لینا اے۔ پیر خعیفت
لے نئے بیمار وی لے۔ ماں دی عمر دی لے۔

تے پرانی روگی اے، تے دوویں بھیناں پڑیاں
ای چھوٹیاں نیں۔ ایہہ سارے دے سارے
مرن والی نال ایہی حرکت کر دے نیں کہ کیر
دستاں۔ میں ایہدے توں زیادہ خوش مگر
کوئی نہیں ویکھیا۔ نہ نہ باری دے کول
نہ جائیں۔ ایہہ بہت بیٹھا ہوسے گا۔
چنگی گل تاں ایہہ وے کہ اسی اوہناں توں
سر سے سارے طریقے نال انج دے تے
جیویں کوئی مسمولی گل دسی جاؤندی لے۔ ساڈوں
دس ویلے تخمین نہیں ہونا چاہیدا، ورنہ
اوہ وی حدوں باہرے تخمین ہوجاؤں گے۔
پھیرا اوہناں توں کچھ سمجھ نہیں آوے گا۔ کہ
اوہ کیر کرن۔

پردیسی۔ پھیر کیر کرنا چاہیدا اے؟
بڈھا۔ کچھ باغ دے دوجے پاسے چل کے
وڈا دروازہ کھڑکھڑائیے، تے پھر انج
اندر جائیے جیویں کچھ ہویا اے نہیں۔ میں
پہلاں اندر وڑاں گا۔ اوہ مینوں جان دے
نیں۔ ایس لئی اوہ مینوں ویکھ کے حیران
نہیں ہون گے،

پردیسی۔ پر بابا توں مینوں کیوں نال لے جانا
چاہندا ایں۔ توں کلا جا، تے میں تینوں ایتھے
اڈیک دا آں۔ اوہناں مینوں کدی نہیں
ویکھیا۔ میں تے صرف اک راہ گیر آں۔
اک اجنبی۔ اک پردیسی۔

بڈھا۔ پر پروسی۔ چنگا اپو ای لے کہیں کڈ
 نہ جاواں۔ اک بندہ کسے حادثے دی خبر
 سناے تے حادثہ ہور زیادہ خوفناک تے
 تکلیف دہ ہو جاند اے۔ میں کلا گیا تاں بول
 جاندے ای دستا پوے گا۔ کچھ لفظاں سچ
 اوہ سبھ کچھ جان جاوے گے۔ پیر میں
 کوئی گل نہ کر سکاں گا۔ میں اوس ہیبیب
 خاموشی کورن بڑا ڈرواں۔ جیہڑی بیٹری
 خبر سنن مگروں پھا جاندی اے۔ جسے ای
 دوویں کٹھے جانیے تاں میں ایہہ ادھر
 دیاں گلاں کر دیاں ہویاں ایہہ ذکرے میٹھاں
 کہ اوہنوں لوکاں نے نہر دیاں بہراں آتے
 تروے ویکھیا سی۔ اوہ بہراں آتے تر رہی سی
 تے۔۔۔۔۔ اوہرے دوویں ہتھ بچھے ہوئے
 سن۔

پروسی۔ ہتھ نہیں پھنٹے ہوئے سن بلکہ اوہ دیاں ہاتھ
 پانی وچ کلیاں ہرٹیاں سن۔

بڈھا۔ ویکھیا توں۔ دو آدمی ہون تے گلاں ہون
 گد باں تیں۔ کھلیاں گلاں ہون نال حادثے
 دا دکھ نہیں ورحدا۔ میں کلا گیا۔ تاں میرے
 اعظاف بجی دا کم کرن گے تے پیر رب جانے
 کہہ ہو جاوے۔ چنگی گل اپو ای لے کہ غم
 دی پٹی پھل دا نور ایہہ ادھر ہویاں گلاں نال
 روک ٹپے۔ ایہہ وجہ لے کہ علیگن لوکاں
 کول روچ لوکاں دا کٹھ چنگا ہوندا اے۔

لوک گلاں کر دے کر دے غم دا بھار دتھ وی
 لیندے نیں۔
 پروسی۔ بابا تیرے کپڑے بچھے ہوئے نیں تے پانڈے
 قطرے گھاہ تے تپک رہے نیں۔
 بڈھا۔ نہیں میرا عزت لہنگا بچھیا سی۔ ان تیرے
 کپڑے چکرے وچ بھرے ہوئے نیں۔
 پروسی۔ آہ۔ مینوں تاں موڈھیاں تیکر نہر وچ
 اترنا پیا سی۔

بڈھا۔ جدوں میں نہرتے پنجیا ساں۔ تینوں ادوں
 لاش زں پانی وچوں کڑھیاں کتی دیر ہو چکی سی؟
 پروسی۔ کچھ گھڑیاں، میں جدوں پنڈول جا رہیا
 ساں۔ ادوں شام دا ہنچیرا پھیل رہیا
 سی۔ میں ہنڈ پر چاڑیاں وچ پانی دی بہراں
 آتے کوئی چیز ویکھی۔ اگے دوھیاتے
 مینوں اوہرے وال نظر آئے، جیہڑے
 اوہرے چٹے مکھڑے مے آئے دو اے
 بہراں تے تیر رہے سن۔

بڈھا۔ توی کچھ ویکھیا اے؟ دوویں گڑیاں سر موڈ
 کے باری دل ویکھین مگ پتیاں نیں۔ اوہناں
 مے گھنیرے وال کتب لہے نے جیویں۔۔۔
 پروسی۔ آہو۔ میرا خیال لے میں اچی آواز وچ
 بول رہیا ساں۔ دیکھو۔ دوویں بھینٹاں
 نے پھیر باری ولوں منہ پھیر لیا اے۔ ان
 تے میں یہ کہہ رہیا ساں۔ ہلا یاد آیا۔
 تے پیر میں موڈھیاں تیکر پانی وچ اتر گیا۔

میں اوہدا ہتھ پھرنکے کچھیا تے بڑے آرام نال
 اوہنوں نہرتوں باہر کڈھ کے کڈھے آتے لے آیا
 اوہ اونتی ای سوہنی سی جنی اوہ دیاں ایہہ
 بھینٹاں نیں۔
 بڈھا۔ نہیں میرا خیال لے کہ اوہ چھوٹی بھینٹاں کورن
 وور سوہنی سی۔ (آہ بھرکے) اوہ بہت ای
 سوہنی سی۔ رب جانے میری ہمت کیوں
 بھاب دے رہی اے۔

پروسی۔ انسان ایس حالت وچ جو کہ سکدا اے اوہ
 اسی کیتا اے۔ میرا خیال اے اوس دیکھ اوہ
 مرے گھٹے دو گھنٹے پھو پکے سن۔

بڈھا۔ اوہ اچ سیرے پگلی جلی سی۔ مینوں کھو تے
 ملی تے کہن گئی میں دریا پار اپنی نانی دے
 پنڈ جاد ہی آں۔ اوہ کچھ دن رہاں گی۔
 پروسی۔ ایس پنڈ دے لوکاں نے دتیا اے کہ
 اوہ سٹام تھیں کچھ دیر پھلاں نہرے کڈھے
 تے پھر رہی سی۔ اوہ کچھ خورے پھل چرچ دی
 پٹی اے۔ میرا خیال اے اوہ دی موت۔۔۔
 بڈھا۔ (گل کٹ کے) کچھ نہیں کیا جاسکدا۔ موت
 مے ہلے کچھ نہیں کیا جاسکدا۔ ایہہ ٹھیک
 لے کہ ساڈی موح دی گھراٹیاں وچ ہزاراں
 حسرتاں جنم لیندیاں نیں۔ تے اسی اوہناں حسرتاں
 نوں پورا کرن دا اعتبار نہیں رکھدے۔ اسی
 ایہہ وجہ تیر جان وے کہ اسی کہی آں تے
 کہہ جا ہوندے آں۔ اوہ گڑھی دی پھلاں نوں

پسند کر دی سی۔ مڑھانے بڑے غنیمتاں نوں
 دیکھ کے اوس جو جاندی سی تے کلیاں بہہ
 کے روزی سی۔ بد ساڈھی طراں اوہنوں ایہہ
 معلوم نہیں سی۔ کہ اوہ ایہہ سبھ کچھ کیوں کر
 لے۔ ک شام اوہ دی اپنی بھینٹاں نال ایس سڈھے
 ولے کرے وچ بیٹھی سی۔ جو کچھ ہو چکا اے
 جے ایہہ نہ وی ہونداتے پیر وی ایسے طراں
 بیٹھی ہوندی۔ مینوں تے ہن دی بھینٹاں
 وچ بیٹھی نظر آندی پٹی لے۔ کئی توں لگی لے
 کوئی تھادے کول رات دن بیٹھا ہوسے پر
 تھی اوہدی موجودگی دا احساس نہیں کرے نہ صرف
 اوس دیکھے محسوس کرے۔ او۔ جویں او ہمیشہ
 لئی وچ پھر جاند اے۔

پروسی۔ بابا دیکھ اوہ سارے کرے دی خاموشی
 وچ مسکرا رہے نیں۔

بڈھا۔ ان اوہناں نوں کہہ پتہ کہہ بیت چکیا۔
 پروسی۔ سارے دے سارے مسکرا رہے نیں۔
 پروسی۔ دیکھ۔ پیو اشارہ کر رہیا لے
 بڈھا۔ آہو۔ پیوستے ہجئے جا تک دل اشارہ
 کر رہیا لے۔ تاکہ کوئی بول کے اوہنوں جگا
 نہ دیکھے۔

پروسی۔ مال دی چٹ بیٹھی لے کہہ سکتے پتہ
 جاگ نہ پوے۔
 بڈھا۔ کڑھیاں نے اُننا بند کر دتا لے۔ سبھ
 مے سبھ خاموش نیں تے جا تک ول دیکھ

لہے تیں۔

پر دیسی۔ ادبناں نوں ایہہ پتہ نہیں کہ ادبناں نوں
کوئی مور دی ویکھ رہیا اے۔

پڑھا۔ کیہ پتہ ساواں وی کوئی سجدہ دیکھ رہیا ہوگا۔

پر دیسی۔ ایہہ سجدہ خوش نظر آوندے تیں پیر دی
کوئی گل اے۔ پتہ نہیں کیہ لے۔

پڑھا۔ ادبناں نوں یقین اے کہ ادبناں نوں کوئی

خطرہ نہیں۔ اوہناں دوارے بند کیے تھے

نیں۔ باریاں وچ کوسے دیان سلاخانگی

سہاں نہیں۔ دروازے دیاں کڑیاں وی

گیان مویاں نے دروازے دیاں کڑیاں

دی گساں ہویاں نہیں۔ اوہ اپنے آپ نوں

محفوظ سمجھ رہے تیں۔

پر دیسی۔ کچھ دیر کچھوں اسی ادبناں نوں دساں گے

انج نہ ہو دے کہ کوئی مور آجاوے تے

فناں کسبہ کچھ دس دیوے۔ جتھے اسی

مرن والی دی لاش چھڈ آئے آل۔ اوتھے

لوک کٹھے ہورے سن۔ جے ادبناں وچوں

کوئی آکے دروازہ کھٹکڑ دیوے تاں پھر

پڑھا۔ رضیہ تے صفیہ لاش دے کول سن۔ ور

دیشاں دیاں ساشاں نال اوہ دے جانش

اکی پنجی بنا رہے سن۔ اہا اپنی دڈھا بترہ

رضیہ نوں تاکہ کر آیا ساں کہ جردوں جنازہ

آن گے تاں اوہ فرما آکے ساواں اطلاع

دیوے۔ میرا جنال اے رضیہ دے آون تیکر

ساواں آڈیکنا جہا ہیدا اے۔ میں ادبناں نوں

تھاواں گا۔ کاش انج نہ آئے ہوندے تے کرے

دا سنظرہ ویکھ دے۔ میرا خیال سی کہ میں

دروازے نوں کڑکا کے ادبناں نوں فرما

دی دیواں گا۔ پر ادبناں نوں ویکھ دیکھ کے

میرا است جواب دے رہی لے۔

(دو توں رضیہ دی آواز)

رضیہ۔ باباجی! باباجی!

پڑھا۔ آ رضیہ کول آجا۔

رضیہ۔ کول آئے! باباجی!

پڑھا۔ اوہ لوکی کتھے تیں رضیہ!

رضیہ۔ اوہ لوکی چپ چپ تے ہولی ہولی ایہر

نوں آرہے تیں

پڑھا۔ با نکل چپ چاپ۔

رضیہ۔ آہو میں تاکہ کرتی تھی کہ اوہ زور زور

نال نہ بولن۔ ہولی ہولی کلمہ شہادت پڑھن۔

صفیہ ادبناں دے نال اے۔

پڑھا۔ کتھے کوڑک تیں؟

رضیہ۔ سارا پنڈ نال آ رہیا اے۔ اوہ لال ٹیناں

دی لیا رہے سن پر میں اوہ والپن کر دتیاں

نیں۔

پڑھا۔ کھڑے راہیں آ رہیا لے جنازہ؟

رضیہ۔ کھیتاں وچوں۔

پڑھا۔ میرا خیال لے وقت ہو چکا اے

رضیہ۔ باباجی! تسی ادبناں لوکاں نوں دس تالے

پڑھا۔ بے نہیں دسیا، میری دیکھے۔ زندگی دی

تصویر دیکھنی ہووے تاں باریاں وچوں

دیکھ۔

رضیہ۔ ہائے کئی پرسکون تصویر لے زندگی دی۔

انج معلوم ہوندا اے جیویں میں ادبناں

نوں خواب وچ دیکھ رہی آل۔ ایہو چہا

خواب چہدے وچ خوشبو اے۔

رنگ اے تے پیار اے۔

پر دیسی۔ دو دیر کھیناں شاید اٹھن گیاں تیں۔

پڑھا۔ آہو۔ دو دیر اٹھ کھرتیاں تیں۔

پر دیسی۔ باریاں ول آ رہیاں تیں۔ ہاں اک

بیمین باری وچ آ کھرتی لے تے دیکھیں

تجھی باری وچ۔ اوہ سبیشیاں وچوں باہر

دیکھن لگ پیاں تیں۔

پڑھا۔ وچکارلی باری وچ کوئی نہیں آیا۔

رضیہ۔ اوہ ویکھ رہیاں تیں، کچھ سن دی گوش

کر رہیاں تیں۔

پڑھا۔ وڈی مسکرا رہی لے۔

پر دیسی۔ چھوٹی کچھ سہمی ہولی چھی لگی لے

پڑھا۔ ہولی بولو۔ ہولی۔

(تھوڑا کو وقفہ)

رضیہ۔ (رودنی آواز وچ) باباجی! بابا!

پڑھا۔ تہ رو میری دھی نہ رو۔ ساڈی واری

دی آون والی اے۔

پر دیسی۔ دو دیر دیکھناں ای جا رہیاں تیں۔

پڑھا۔ بد نصیب کڑیاں سو سال تیکر دی ویکھو

جاون تاں کچھ دکھائی نہیں دیوے گا۔ رات

بڑی ہنسی رہی اے۔ اوہ ایس پاسے دیکھ

رہیاں تیں تے خطرہ دوہے پاسیوں ہو لے

ہو لے اگے دوہر رہیا اے۔

پر دیسی۔ کھیتاں وچوں کچھ آوازاں آ رہیاں تیں۔

رضیہ۔ میرا خیال اے لوکی آپنچے تیں۔ پر اوہ ہن

دی ایسے دو دیر کہ نظر نہیں آوندے۔

پر دیسی۔ ہولی ہولی آرہے تیں آخر تیکھے اڑا ای

جاون گے۔

پڑھا۔ لوکی جنازہ لے کے آرہے تیں۔ ایساں کڑیاں

نوں اوہ لوکی نظر آوی جاون تاں نہیں کھن

گیاں کہ کیہ گل اے۔ بد نصیبی ہو لے ہو لے

آ رہی لے۔ کڑیاں چاہوں تاں ادبناں نہیں

ڈک سکدیاں۔ چہرے لوکی جنازہ لے کے

آ رہے تیں، اوہ چاہوں دی تاں بد نصیبی

نوں ٹھہرا نہیں سکدے۔ معلوم ہوندا اے

بد نصیبی اپنا رستہ خوب جان دی لے۔ اوہ

اپنی منزل اُتے اڑکے ساہ وے گی۔

رضیہ۔ باباجی! وڈی کڑی ہن نہیں مسکرا رہی۔

جیویں ادبناں آون وائے خطرے دیاں

پر چھائییاں نظر آ گیاں ہون۔

پر دیسی۔ اوہ دو دیر باریاں توں پرت رہیاں تیں

رضیہ۔ دیکھو۔ دو دیر اپنی ناں دامنہ جم رہیاں

نیں۔

بددیسی۔ مال و ذمی کوڑی بچکے سے والال آتے
ہتھ پھیر دی لے، پردہ جا گیا نہیں۔

رضیہ۔ پیو گھڑی ول دیکھ رہیا اے۔

بددیسی۔ کمرے وچ پھیر خاموشی چھا گئی اے۔

بڈھا۔ انج معلوم ہوندا اے جیویں اوہ جی ای

جی وچ دعاواں منگ رہیاں نیں۔

رضیہ۔ باباجی! اج ایہناں نوں نہ دستو۔

بڈھا۔ دھیے! معلوم ہوندا اے توں وی ہمت

مار بیٹھی ایں۔ تہاؤں ایہناں لوکاں نوں

نہیں دیکھنا چاہیدا اسی۔ بیڑوں ایہہ معلوم

نہیں سی کہ زندگی اپنی اداں وی ہو سکدی آ۔

یاں دیکھن والیاں نوں اپنی خوفناک نظر

آندی اے۔ ایہہ لوک اپنے پُرسکون

نہیں کہ اگر کچھ وی نہ ہو یا ہوندا تے میں پھیر

دی انج دیکھو کے ڈر جاندا۔ کیتے اطمینان

نال بیٹھے نیں ایہہ لوک۔ ایہناں تے

ایہناں دی دشمن موت وچ صوف شیشے سے

کچھ کمزور ٹکڑے حاصل نیں۔ اوہ اپنے آپ

نوں محنت و خطرے کوں دور بھج دے نیں۔

تے ایتھے اوہناں کوں صوف چند قدماں

دے ناصطے تے میں اک ضیعت بڈھا ایہناں

دی پھیبی دا رازے کے کھنڈیاواں۔

رضیہ۔ (روکے) باباجی اوہناں تے ترس کھاؤ

بڈھا۔ اسی اوہناں آتے ترس کھا رہے آں۔ پر

ساڈے آتے کسے نوں ترس نہیں آوندا۔

رضیہ۔ باباجی! تسی اوہناں نوں کل دس دینا۔

کل دن دی روشنی وچ۔

بڈھا۔ توں شاید ٹھیک کہہ رہی ایں رضیہ۔ پر کل

جیوں ساڈے کوں پچھ پریت ہوئے گی

تاں اسی کہ جواب دہاں گا۔ جیہناں لوکاں

آتے مصیبت آپوے ارہ دوجیاں کوں

مصیبت دی خبر سنا اپنا حق بھج دے نیں۔

اوہ نہیں چاہندے پئی دوجے لوک اوہناں

دے راز نوں اپنے کوں رکھن۔ اوہ بھج دے

نیں اوہناں دا حق مار گیا لے۔

پر دیسی۔ ہن تاں دسا ای پرے گا۔ (دور توں ہولی

ہولی آواز آونیاں نیں) جنازہ آچنیا اے۔

لوکی قریب آرہے نیں کوئی شخص تیزی نال سٹے

ول نیا آرہیا اے۔

(رضیہ آندی لے)

رضیہ۔ باباجی!

بڈھا۔ کون؟ رضیہ!

رضیہ۔ ہاں۔ اسی لوک آگئے آں۔ جنازہ وی سے

آئے آں۔ میں لوکاں نوں کچی مڑک تے روک

دتا لے۔ تسی اوہناں لوکاں نوں دس دتا

اے۔ (جواب نہ پا کے) میں لوہدی انگری

وی سے آئی آں۔ جیہڑی اوہنے اپنی نازک لگی

وچ پاتی ہوتی سی۔ ہر آدمیوں اپنے چکے کھجی

تے پایا اسی۔ تسی ایتھے کیوں کھوتے او۔؟

تسی اوہناں لوکاں کوں کیوں نہیں گئے؟ اوہ

لوک کمرے دے اندر نے ہن۔ پردہ رو

نہیں رہے، معلوم ہوندا اے ہن تیکر تسی

اوہناں نوں دسیا ای نہیں۔

بڈھا۔ میری بچی رضیہ۔ تو نہیں سمجھ سکدی (آہ بھر کے)

توہلی ایہناں لوکاں نوں نہیں سمجھ سکدی۔

رضیہ۔ کیوں نہیں سمجھ سکدی۔ باباجی! تسی چکا نہیں کیا

بڈھا۔ میں نہیں آکھیا کہ توں نہیں سمجھ سکدی۔

رضیہ۔ میں آپ جا کے اوہناں نوں دسدی آں۔

بڈھا۔ ٹھہر جا میری دھیے۔ نہ جا۔ ایتھے ٹھہرتے دیکھ

رضیہ۔ ات۔ بیڑوں اوہناں آتے ترس آرہیا اے۔

اوہناں نوں انتظار وچ نہیں رکھنا چاہیدا۔

بڈھا۔ کیوں؟

رضیہ۔ میں کہہ نہیں سکدی کہ کیوں؟ پر ایہہ مناسب

نہیں لے۔

بڈھا۔ ایتھے آمیری بچی، میرے کوں۔

رضیہ۔ کیتے مطمئن نظر آرہے نیں ایہہ لوک۔

بڈھا۔ میرے کوں آمیری بچی۔

رضیہ۔ جی بابا۔ دسو؟

بڈھا۔ نہ دیکھ میری دھیے! اوں پاسے نہ دیکھ

میں اوہناں نوں دسدیا آں۔

رضیہ۔ باباجی میں تہاڈے نال چلدی آں۔

بڈھا۔ نہیں میری بچی، توں نہیں جا سکدی۔ تو اپنی

بھین رضیہ دے نال ایتھے گھاہ آتے بہہ

جا۔ باریاں ول گنڈ کر کے بہہ جاؤ وویں۔

تسی بڑیاں ای چھوٹیاں او۔ تسی غم دا اوہ

منظر نہیں دیکھ سکتا۔ چہڑا موت وی خبر سن

کے دکھائی دیندا اے۔

(لوکاں دا ہلکا ہلکا شور قریب آوندا لے)

پر دیسی۔ کچھ لوگ باغ سے اندر آگئے نیں۔ اوہناں

نوں روکنا چاہیدا اے۔

بڈھا۔ (زور نال) رک جاؤ۔ اگے نہ ودھو۔ باریاں

توں پرے رہو۔

پر دیسی۔ اوہ کتھے اے؟

اک آواز۔ کون؟

پر دیسی۔ دوجے لوک — جنازہ؟

آواز۔ جنازہ مڑک دلوں وڈے دروازے ول سے

جا رہے نیں۔

بڈھا۔ میں چلیا آں۔ بڈھا جاو تہاڈے شور و عمل ہمد

ودھ جاندا اے)

پر دیسی۔ خاموش شور نہ کرو۔ (شور رکھا وٹا اے)

رضیہ۔ کمرے وچ وڈی کڑی اوس پاسے دروازے

ول گئی اے۔ خورے دروازہ کھولے گی۔

رضیہ۔ نہیں بلکہ کتھا زور دی بند کر دی لے،

رضیہ۔ باباجی ہلی کمرے وچ نہیں اپڑے۔

پر دیسی۔ نہیں ہلی نہیں۔ اوہ کڑی پھیر پرت کے

نال کوں بہہ گئی اے۔ دویسے وی چپ چاپ

بیٹھے نیں۔ بچہ ہلی تیکر سو رہیا اے۔

رضیہ۔ رضیہ! میرے کوں آجا — جو رکلی۔

رضیہ۔ (غمناک لہجہ وچ) رضیہ میری بہن رضیہ!

پر دیسی۔ اوہ سارے مڑک کے اک پاسے کھین

گف گئے ہیں۔ بابا جی نے خور سے دروازہ کھڑکا
 دتا ہے۔
 رضیہ۔ (روکے) رضیہ! رضیہ! رضیہ! رضیہ! رضیہ!
 رضیہ۔ میرے نال گف جا رضیہ۔
 رضیہ۔ نہیں نہیں میں وی اندر جانا چاہندی آل۔
 کڑیاں سے کول جاواں گی۔ ادہناں زون تکی دیوانی
 ادہناں سے ہنجر پون لگی۔ ادہناں سے مال میر
 دا دکھ ڈواناں گی۔ میوں جاون سے رضیہ۔
 نہ روک میںوں۔
 رضیہ۔ رضیہ! رضیہ!
 پردیسی۔ کڑیاں دا پوآن کھوتا ہے۔ اوہ روٹنے
 ول جا رہیا ہے۔ ان۔ اوہ کڈا کھول ہیا
 ہے۔
 رضیہ۔ دروازہ کھل گیا ہے۔ کھلے دروازے وچوں
 کچھ نظر آرہیا ہے؟
 پردیسی۔ کیہ؟
 رضیہ۔ جنازہ۔
 پردیسی۔ نہیں۔ دروازہ تو کھل گیا ہے۔ پو
 سکرا رہیا ہے۔ انج۔ جیویں بابے نوں کہہ
 ہوسے۔ آؤ لیم اللہ سے تیرا بابا کرے وچ
 آگیا وے۔ دروازہ پھیر نہ ہو گیا ہے۔
 رضیہ۔ ان بابا کرے وچ دنج کیا ہے۔ دودیں کڑیاں
 کھدی گیاں نیں۔ جیویں ادہناں دی عزت کرہیاں
 ہون۔
 رضیہ۔ ماں وی کھڑی ہے۔ پچھے زون ادے منجھتے

ناتا سوہ جھنوں اوہ اٹھی سی۔
 پردیسی۔ ماں مسکرا دندی ہونئی بابے ول ددھ رہی ہے
 نکلی کڑی بابے دے میٹھن لئی کڑی آگے
 ودھاری ہے۔ پر بابا بیٹھا نہیں۔ اوہ
 کرے دے وچکار کھوتا ہے۔ ہن یاری وچوں
 ساڈھے ول دیکھ رہیا ہے۔
 رضیہ۔ آہو بابا جی ایدھر ویکھ رہے ہیں۔
 پردیسی۔ معلوم ہوندا ہے۔ ادہناں وچ دس دی
 عہت نہیں ہے۔
 رضیہ۔ بابا جی تے ساڈھی ولوں منہ پیر ہیا ہے۔
 رضیہ۔ آہو۔ لہر اوہ کڑی آتے بہہ گئے ہیں۔
 گھڑی گھڑی ہتھ تے ہتھ پیر رہے ہیں۔
 پردیسی باقی لوک وی بیٹھ گئے ہیں۔ پو دے بلجھ
 بل رہے ہیں۔ خود سے اوہ بابے نال کچھ
 گلاں کر رہیا ہے۔ بابا وی کچھ کہہ رہیا ہے۔
 بیونے پتہ نہیں کیہ پچھیا ہے کہ ماں بابے
 دے کول ہو گئے ہے۔
 رضیہ۔ آہو دیکھو سارے وک بابے جی دے کول
 کٹھے ہو گئے ہیں۔
 پردیسی۔ میرا خیال ہے ملی بابے نے دیا نہیں۔
 رضیہ۔ ملی نہیں دسیا۔
 پردیسی۔ ماں کچھ پچھ رہی ہے۔ بابا ان وچ سر ہا
 رہیا ہے۔
 اک آواز۔ بابے نے دس دتا ہے۔
 کچھ آوازاں۔ بابے نے دس دتا ہے بابے دس دتا ہے۔

پردیسی۔ بابا کھنڈ گیا ہے۔ ماں بیوتے کڑیاں دروازے ول جا رہیاں نیں۔ آہو۔ پیو دروازہ کھول
 رہیا ہے۔ چھیتی وچ دروازہ کھل نہیں۔ اوہ دروازہ کھل گیا ہے۔ سبھ لوک نس کے باہر جا رہے نیں
 اک آواز۔ سبھ لوک باہر نکل رہے ہیں۔
 آوازاں۔ سبھ لوک باہر نکل رہے ہیں۔
 پردیسی۔ کمرہ خالی ہو گیا ہے۔ صرف کچھ کڑی تے رہ گیا ہے۔ بچہ جا گیا نہیں ہے۔ ادہ ہونے نال سو
 رہیا ہے۔ اوہ نہیں جاگے گا۔
 (ماتم دا شور قریب آوندا ہے تے تیز موسیقی وچ ڈب جاوندا ہے)

بقیہ :- صاحب

"اوس شوہرے زون کال نہ کڑیں، بڑا غریب تے میکن آدمی ہے۔ سال چھ ماہیں گھر
 آوندا ہے، تے اوہ وی بیٹوں پچھ کے۔ بڑا نیک آدمی ہے۔ میرے سہنے کدی کھیا
 نہیں۔ کئی واری روندا ہوندا ہے تے کہندا ہے ساجاں میں تیرے لائق نہیں سی۔"

سامان کھلی
 ہر قسم دی فنڈنگ
 لئی
 آزاد البیکٹرک سٹور
 امین مارکیٹ برائڈ رتھ روڈ۔ لاہور

گدھا

نام اللہ واسمجہ توں چنگا ، سبجہ توں ایہو سہاوی
گدھے جج اوہرا کم کیہ بھینو ، جیہڑا اللہ دا ناں بھلاوی
دوہاں جہاناں دا اللہ والی ، اوہدی صفت کری نہ جاوے
اللہ دا ناں لے لے ، جیہڑا گدھے دے وچ آوے

چل مٹا ! بیگانیا دھنا ! کاہنوں پریتیاں جڑیاں ؟
آخر اک دن چلنا ایہوں ، تیراں اڈیکن کھڑیاں ،
آقوں دی تیرے وگن نصیریاں ، لگن سون دیاں جھڑیاں ،
اکھیاں موڑ رہیاں ، نہ مڑیاں ، حیا لڑیاں

ہم ہما کے کڑیاں آئیاں ، گنتی جج پوریاں چالی
چندی ، نہاو ، بستی ، پریتو ، سبھانڈی وروی کالی
بھی ، بیگم ، نوری ، پجاتاں ، سبھناں مے منڈے لالی
سبجہ توں سوہنی بھین پینڈا ، اوں توں اتر کے جوالی
گدھا پاؤ بھینو ، ہیر آگئی سیالاں والی

کٹھیاں ہو کے آئیاں گدھے وچ ، اکو ، ہیاں مٹیاں
چند چانہنی چک دیاں ، جیوں سونے دیاں تاراں
گلیں ادھناں مے جھکے ریشمی ، تیرٹ لڑیاں سداں
سرتھیاں انج پنجن ، جیوں ہرناں دیاں ڈاراں

بابل میرے باغ لوبا ، وچ بہایا مالی ،
برٹے برٹے پانی دیلے ، پھل لگ گیا ڈالی
روپ کواری دا ، دن چڑھدے دی لالی

آ منیارا ہو منیارا ، کتھے اے تیرا گھروے
پنڈ دیاں کڑیاں کراں کٹھیاں ، کیوں پھرنا ایں درد ووسے
چارڑھ بلدی دنگاں میرے ، تیری جھولی دیاں گی بھروسے
بھیرٹی ونگ بچاکے چارڑھیں ، میں جاواں گی مرھسے
بگ اپنناں بندیاں تے ، چار چنگیاڑے دھروے

بھابی میری مکل ووسے آئی ، آئی سردنہہ دا پھل بن کے
گل وچ اوہدے کیٹھی سوہندی ، وچ سونے دے سٹھے
روپ ادھنوں رب نے دتا تڑ پٹلا بن کے

سُن نی کڑیے پنجن دلے ، تیرا پنیاں توں روپ سوایا
وچ کڑیاں دے پاویں پیلاں ، تینوں کیٹھے سکھایا
سبھناں توں انج گنتی ایں ، جیوں برچھاں دی چھایا
شوق نال بچے نی ، گدھا بستی آیا ،

گھرتاں جیناں دے کوہ کوئی ، کھیت جیناں دے نیایاں
کوہ کوئی سنے گڈا سنے ، گلاں کرن پراسیاں
اچیاں چرمیاں ، سنگھنے باجرے ، کھڈن لگن چائیاں
نند کوہ لہجہ پیندی ، اوہدے پیریں جھانجھراں پائیاں

توں ہتیں دل راضی ہووے ، لگن بول پیارے
پل کدھرے دو گلان کرے ، بہرے ندری کندے
کک کک آئیاں پرگٹ ہویاں ، جے دھول تھاے
سو ہنیا ! جا جاے ، دیدیاں نوں رب تاسے

جیہڑے پن پانی اج ننگہ جاندا ، پیر نہ لنگھدا بھلکے
بیڑی دا پور ، ترخن دیاں کڑیاں ، پیر نہ میٹھن رکے
نچ کے دکھا میلین ، جا میں نہ گدھے چوں مل کے

سون جینے گھاہ ہو گیا ، رجاں جھیاں گائیں
گدھیا ! پنڈ ڈڑیں ، باہر باہر نہ حسابیں

رل رل ستیاں ، ہویاں کھیاں ، جیوں ہرناں دیاں ڈاراں -
پیل پیل پیل پیل ، آئیاں سبھ میٹھیاں
آؤ کڑیو ، ہوٹے لیتے ، گن کے باراں باراں
لٹ لٹو ، کڑیوئی ! پینگھاں دیاں بہاراں

تیرھاں باجھ نہ سو ہندے پیل ، پھلاں باجھ پھلا ہیاں
مہتاں نال حمیلاں سجویاں ، بندیاں نال بچھ آئیاں
"دھن بھاگ میرے" آکھے پیل ، کڑیاں نے پینگھاں پائیاں
سون وچ کڑیاں نے ، پینگھاں سمان چرٹھایاں
سون وچ تال لٹ دے بانے ، زیاں مہیاں پا کے
اگے تان کڑ دھڑیاں وکدا ، ہن کیوں دین گھٹا کے
کڑیاں ، منڈے پیئے گیکدے ، پورے دیو پکا کے
بانو ! ترس کر ، نہ کڑ ویکھو بھا ودھا کے

۱۲۰

پربھول

۳-۱-خ

(دو کتاباں آونیاں ضروری نیں۔)

کتاب داناں — پنجابی زبان دا ادب تے تاریخ۔

مصنف — عبد الغفور قریشی

قیمت :۔ دس روپے

ملن دا پتہ :۔ تاج بک ڈپو۔ اردو بازار لاہور

سانوں ایہہ بیڑی عادت پتہ نہیں کھنوں پے گئی آے ، پئی ساڑی نظر کسے چلے کم اتے پیڑی
ای نہیں۔ اوہرے توں اسی اچ اکھاں میٹ لیندے آں ، جیوں جے اوہر دیکھیا تے اٹھے ہو جاواں گے
سگن اوس کم وچ کیرٹے کڈھنا اسی اپنا فرض سمجھدے آں۔ تے اوہریاں غلطیاں نوں گل نال لائی
پھرے آں۔ میں ایہہ کتاب وی پڑھی لے تے اوہرے بارے ہندوستان تے پاکستان وچ چھپے
ہوئے تبصرے دی ہندوستان دے گھٹ ودھ ہر اخبار رسالے تے ایس کتاب دے لکھن آئے
لکھاری نوں تیارک یاد دتی تے کتاب نوں گورکھی اکھراں وچ چھاپن دی اجازت منگی۔ رسالہ
"جینا" جیہڑا پہلاں بمبئی توں آتے اچکل دتی توں نکلا اے اوہنے اپنے جولائی ۱۹۵۵ء
دے شمارے وچ لکھا اے۔ "لیکھک دا ایہہ کم ویکھ کے آپ ہمارے واہ وا کہنی پیندی
اے۔ ایٹا کچھ کرنا بڑا اوکھا ، کھن تے بدھ دی تپتیا جاساں منگدا اے۔ پر لیکھک نے بڑی
فراخدی تے محنت توں کم لے کے ایس کھن مٹے تے پربھول ورگے خشک راہ نوں بڑی زندہ
دلی نال آلا ہنگیا اے۔ کتاب بہت سندھ ، معیاری تے پنجابی ادب وچ اک ٹھوس دادھلے۔
..... سانوں ایس گل دی بڑی خوشی لے تے اسی لیکھک نوں ودھائی دیندے آں" ایسے
طراں پنجابی سائت "جاندر ، رسالہ پنجابی دنیا" پٹیالہ "پنج دریا جاندر" جاگرتی "انبالہ
تے ہور کئی رسالیاں نے قریشی ہوداں دے ایڈے وڈے تے اچھے کم نوں سلامیا ، پربھول
ساڈیاں نظراں دا بگیراں اُرسے پاسے آوندیاں نیں تاں اسی ویکھدے آں پئی ایس کتاب یاں
اوہرے مصنف نال اوہ سلوک نہیں کیتا گیا ، جیہڑا اوہراحتی سی۔ اردو رسالیاں وچ "ماہ نو"
کراچی ، "ادب لطیف لاہور" ، روزنامہ امروز لاہور ، "نولے وقت" لاہور نے وی تبصرہ کیتا ، پر

گٹھ کے گل نہ کیتی، ایہناں رسالیاں دیاں کہ مجبوریاں سن، ساڈوں نہیں پتہ، رونا تے ایس گل آتے آؤندا اے پئی پنجابی زبان وچ نکلن واسے دو رسالیاں ایہدے بارے کچھ نہ لکھیا۔ ایہہ تاں میں مندا نہیں پئی ناشریاں مصنف نے اپنی کتاب ایہناں نوں تبصرے لئی نہ گھلی ہون۔ رسالہ پنچ دریا "لاہور ستمبر ۱۹۵۹ء وچ کے صاحب دا اک مضمون "پنجابی زبان دا ادب تے تاریخ دل جھات"۔ ویکھیا سی پر اوہنوں تبصرہ نہیں کیا جاسکا۔ اک ناقد نوں اپنے منصب نوں سامنے رکھنا چاہیدا اے، تے لفظان نوں قول کے مناسب تے سنجیدگی نال قلم دی نوکے چاہرانا چاہیدا اے، اوس وچ کئی صحیح اعتراض وی سن پر کہن دا کوئی انداز ہی ہوندا اے، جیہڑا لکھاری نے اکھوں اوہلے کرداسی۔

قریشی ہوراں اپنی کتاب وچ اوہناں ساریاں بزرگاں نوں جیہناں ایس نمائی زبان نوں بدیاں اگاں تے وگدیاں جھکھڑاں وچ بیٹے نال لائی رکھیا۔ اک تھاں اکھیاں کردتا اے، ریسرچ کرن والیاں تے راجاں کھل دیاں نہیں۔ بابا فرید، وارث شاہ، شاہ حسین، ملخصے شاہ، پیو۔ مقبل، سلطان باہو۔ تے اک دو ہور ناں ہون گے۔ جیہناں دا ہاری ساری نوں پتہ سی۔ قریشی ہوراں سوا سو توں آتے مسلمان شاعراں تے حالات تے اوہناں دے کلام دی ونگی دتی۔ پھر اوہناں شاعراں دیاں چھپیاں ہوئیاں کتاباں تے تاں لکھے۔ کسے چیز آتے اعتراض کرنا سوکھا اے پر جان مار کے ایہناں کچھ کرنا واقفے ای "مہاتما بدھ دی پتیا جتنا سماں منگدا اے" قریشی ہوراں دو بچے حصے وچ سٹھ توں ودھ ہندو سکھ شاعراں تے حالات، کلام دی ونگی تے اپنی رائے کے رد و رعایت توں بناں دتی۔ ایہدے نال اسی اوس پار تے ایہدے دے شاعراں تے کلام دا چنگی طراں موازنہ کر کے آں۔ کتاب آتے سوہنی جلد دے نال نال لکھائی چھپائی وی چنگی اے۔ تے پنجابی نال دلچسپی رکھن والے حضرات نوں آکھاں گے کہ ایہنوں اپنی لاٹھیری دی زینت بناون۔

دل دی گل بچھو

نان تے پتہ۔ _____ سوال _____
جنم دی تاریخ تے وقت _____ سوال گنن دا وقت _____
(ایس ٹوکن نال تن آنے دے ٹکٹ گھلو۔)

"ج" معرفت پوسٹ بکس ۲۳۳ لاہور

ڈاک

محمود احمد ناظر ایم اے لاہور

پنجابی ادب دا تیجا شمارہ وی پڑھیا۔ میں اوس جذبے دی بڑی قدر کرداں، جیہڑا ایس پرچے دے کدھن دا سبب ہويا اے۔ پر اک گل لے۔ ایس ویلے پنجابی تے تن پرچے نکلے نہیں۔ پنچ دریا۔ پنجابی تے ہن پنجابی ادب۔ سرمدی تے سرناہیں تے اختلاف کوں کوئی دیکھری گل لکھن دی کوشش وچ میں کامیاب نہیں ہويا۔ ایہہ مطلب نہیں۔ کہ میں پنجابی زبان وے اک توں زیادہ پرچیاں دے نکلن دا مخالف آں یا اوہناں دوستاں دی رائے نوں درست خیال نہیں کردا جیہڑاں ایس پرچے دی تعریف وچ ڈاک "تے ضمن وچ آئیاں نہیں۔ میرا مطلب ایہہ اے کہ جس توں چیز دی امید نال پنجابی ادب نوں ہر لیا اوہ بیوقوف نظر نہیں آئی۔ نوایاں گلاں پیدا ہو سکدیاں نہیں۔ پنجابی ادب دے پڑھن والیاں توں تجربہ زان منگیاں جاسکدیاں نہیں تے پھر اوہناں تے خود کر کے پرچے نوں، نال روپ دتا جاسکا اے۔ میں تاں ایہہ سمجھدا آں کہ پنجابی ادب دا کم ایہہ وی ہونا چاہیدا اے کہ اوہ پنجابی زبان لئی اک زمین تیار کرے۔ ایہدے پڑھن تے لکھن والیاں دی گنجی دودھا وے۔ میں مایوس نہیں کہ پنجابی ادب ایہہ کم نہیں کر سکا۔ بلکہ جی ایہہ چاہو ہندا اے کہ ایس کم ول ذرا چھیتی تو جھ کیتی جاوے تے اوس دیوے دی نو آجی کیتی جاوے جیسے مور دیوے بالے نہیں۔ پنجابی ادب وچ چھ بڑے مضمونیاں نظر آتے غزلاں تے میاں توں کیرٹا کافر انکار کر سکا اے۔ پر ایس وچ بیوقوفی کوئی ایہو جیہڑی تھم پڑ نظر نہیں آندی۔ جیہڑی ایہہ وچا کرے کہ ساڈے مدرسہاں وچ پنجابی لکھن تے پڑھن دی زبان بن کے کیویں پہنچ سکدی اے۔ ہن تے تے کے پنجابی ادیب، عالم تے ناضل ورگے امتحاناں وچ درسی حیثیت رکھدی لے۔ کسی جان تے او، ایہناں امتحاناں دے امیدوار اوہناں کتاباں دا کیویں جھٹکا کر دے نہیں جیہڑاں نمائیاں سلیبس وچ شامل ہو جاندیاں نہیں۔ پرچے کہ پنجابی زبان لکھن وچ اختیار دی مضمون دی حیثیت نال شامل کران لئی ٹھوس تجویزاں پیش کیتیاں جاون تے ایس فیصلے کوں بہتر دیکھنا ہونوے گا۔ حدود قوم لکھ بہتری دی گل سنی تے سناٹی جاسکدی اے۔ میرے بزرگ استاد صوفی تسمت ہندی جیہناں دی ساری عمر درس تدریس تے پیڑیاں وچ لکھ گئی اے۔ جے اوہ پنجابی زبان نوں "شکار" والی کہانی دین کوں پنجابی نوں دسی زبان بناون دے بارے وچ اپنی دچار نوں اوس پنڈ وچ پہنچا دیندے جتھے بیل نہیں پہنچدی، تاں میں

سجھا آگ، زیادہ سوہنی گہ ہندی۔ کم از کم ادبناں دے اشاریاں توں ساڈا پڑھیا کیجا طبقہ کج اخذ کردا تے پنجابی زبان نوں پروان چڑھاؤن لئی ایس ویلے جیسے ماحول تے فصنادی ٹوڑا اے۔ اوہدے لئی تلاش دیاں راہواں کھولن لئی کجھ کردا۔

نواز ہو رہی ہے کہ ہرے لہجے ماہاں تے ادبناں کوں کوئی نہ کوئی کہانی کھوہ بیا کردو۔ ادبناں دی کہانی بننے پاڑ ساویں کر دیندی لے، میں ادبناں دیاں کہانیاں دا انگریزی وچ ترجمہ کر دیاں آں۔ مغرب نوں دین لئی کہ پنجابی زبان دی جانن والی شے اے۔

ظفر اقبال لوکارہ | پہلے دو پرچے میں اکثر خاں بن کے ای سنگھا جھڑے نیں۔ پر مارچ دے پرچے بارے لکھیں بناں نہیں رہ سکدا۔ سوہنہ رب دی بڑا جب پرچہ اے۔

بڑا مواد کٹھا کر چھڈیا ہے۔ بیمار کاں ہون۔

پنجابی کہانیاں چون تن کہانیاں بہت سوہنیاں نیں۔ پیش پال ہوراں دی "کبل دان" اتفاقاً ہوراں دی "اوس دا دیاہ" تے راجندر سنگھ بیدی ہوراں دی "بھانا" — صورتی بستم ہوری اپنے بہرہ نوں اخیر وچ خود کشتی نہ ای کروندے تاں چوگامی۔ اخیر تے جتھے اے شام، آہنا، بچہ جوگا۔۔۔۔۔ ادبیاں اکھاں آگے ہنخیر جہا آگیا۔ ایس توں بعد صرف ایہ فقرہ ودھا کے کہانی ختم کر دینی چا ہیدی سی "تے اوہ بندو ق چک کے گھر نوں ٹر پیا۔" نظماں چارے ای چنگیاں نیں۔ البتہ انور ادیب ہوراں دی نظم پڑھ کے سلیم الرحمن ہوراں دیاں نظماں ذہن وچ پھرن لگ پیندیاں نیں۔ جہناں دیاں اکثر نظماں پڑھ کے۔۔۔۔۔ غزلاں تے گیت سمجھو یونہی۔ امرتا ہوراں دا ترجمہ ایس پرچے دی خاص چیز بن دیاں بن دیاں رہ گئی اے، مضمون اجے نہیں پڑھے۔ کجھ کھاپی کے پڑھن والے نیں۔ میرے ترجمے دے چوتھے مصرع بعد سو ایتھن نشان خانتر چھپ گیا اے۔ راجندر ہوراں تے ڈراے دی اگلی قسط کوں چھاپ رہے او۔

رشیدہ سلیم سیمیں ایم اے بی بی | ساڈے علاقے نے پنجابی زبان نوں اپنا بناؤن لئی اک ہر قدم چکیا اے۔ تے ایہ پنجابی ادب دی اشاعت لے۔ پنجابی زبان

نال مینوں بڑا پیار اے۔ ایہدے وچ جو محاسن تے پریت مینوں دسدی لے، اوہ ہرد کے شے وچ نہیں۔ تے پنجابی ادب نے جس محنت تے کوشش نال چنگے چنگے لکھاریاں دا تعاون حاصل کیتا اے، اوس توں پتہ چلدا اے کہ پنجابی نال ساڈے۔۔۔۔۔ ادبیاں نوں سچی سچی پیار لے تے اوہ چا ہوندے نیں کہ پنجابی دی شان تے ایس دا مان ودھے۔ غزلاں تے گیت دیکھ کے

میرا دل بہت خوش ہو گیا اے۔ تے نالے ایس گل دا وی اطمینان ہو گیا اے کہ میں ساڈے پنجابی کلام دی قدر صرف مشاعرین وچ ای نہیں ہووے گی۔ سکون ایہہ ادب دا حصہ بن جاوے گا۔ تے آون والیاں نسلان ساڈے پنجابی مکھن والیاں دی قابلیت تے صلاحیت توں واقف ہون گیان۔ میری دعا اے پچی حکومت وی ساڈے ایس ارادے دی قدر کرے، تے اپنا مدد کرن والا ہتھ ودھا کے ساڈے حوصلے ودھاوے۔ ایس رسالے وچ افسانیاں، مضموناں تے شعری ادب دا معیار بہت اچھا تے ستھرا اے۔ رب کرے ایہدے بنان سوارن واسے ایسے طراں دل لاکے محنت کردے رہن۔

قیوم نظر۔ لاہور | ایہ لوکاں نوں کیہ وخت پادتا ہے؟ جتھوں نیک پنجابی لوکن دا تعلق سی ٹیک سی۔ اسی بول بال لیندے ساں۔ پر جہڑا تھی پنجابی مکھن دا رولا پایا اے۔ ساڈے بھاری شامت لے آندی لے اسی لوک ایس میدان وچ نکلیاں دے برابر آں۔ یاں تے تاری اکرال وچ پنجابی نوں مکھن شے کجھ تاہدے بناو ویاں ساڈوں ایہہ دسو کہ اسی ایہنوں کین لکھا کرینے۔ ساری اوکڑ مکھن وچ لے سوچوں اسی نہیں لے جاوندے۔

ہر قسم، ہر ساڈے تے ہر نمونے

دی سلیٹ

BELT HOUSE

دی سلیٹ ہاؤس۔ برٹنڈر ٹھوڑو۔ لاہور

غلام یعقوب انور
سیکریٹری بڑھوفا گوجرانوالہ

ادبی سرگرمیاں

”بزمِ ہمدی گجرات وانگ“ بڑھوفا ”گوجرانوالہ وی کئی درھیاں توں ہر مینے اک مشاعرہ کراونڈی اے۔ جیہدے وچ گوجرانوالہ توں علاوہ گجرات، وزیر آباد، کچھ تے آئے دواں دے متے پر مئے شاعر کٹھے ہونڈے نیں۔ ایہدے صدر مشہور شاعر جناب عبدالغنی وقا ہوری نیں، انیکی دامشاعرہ ۲۵ فروری سلافلہ نول ۸۶ صبحے شام آور لاج آتے ہویا۔ گھٹو گھٹ ۴۰ شاعراں نے اپنا کلام سُنایا۔ جیناں وچوں کچھ شاعراں دے ناں ایہہ نیں۔
عبدالغنی وقا۔ پیر فضل گجراتی۔ غلام یعقوب انور۔ سائیں حیات۔ ابراہیم راز۔ سید منیم۔ اقبال زبیدی۔ امین افضل، شہزادہ صادق۔ محمد ابراہیم عادل۔ نرجین۔ شہید جالندھری۔ محمد اسحاق۔ محمد رفیق۔ ایس مشاعرہ لئی طرح مصرع پچھلے مینے سیکریٹری ہواں تجریز کیتا سی۔ جیہڑا ایہہ اے
”اوہ دستی ای برباد گئی جتھے میخانہ آباد نہیں“
کچھ شاعراں دے کلام دی ونکی نکلے دتی جاونڈی اے۔

نرجین۔ تیرے رنداں مے دی لورے وچ کل پہلا فتوے دتا اے

اوہ دستی ای برباد گئی جتھے میخانہ آباد نہیں۔

محمد اسحاق۔ کدی تاں گھاں نال سجایا سی، ہن سرھان نال وسایا اے

لے تیک تاں دل دی دستی نوں اسال ہون دتا برباد نہیں

شہید جالندھری۔ مذہب دیاں جشال وایاں نے کیجے او جرٹ پینڈے پائے نیں

گلاں تے رب دیاں کرے نیں۔ پر رب کسے نوں یاد نہیں

دل مے کے آپ میں دلبر نوں اک روگ کولڑا لا بیٹھاں

اوہ ناگن زلف رطائی میں، جیہدے کسے نوں مستر باد نہیں

مڑ جانناں بھیرے ایسں بی سیک نہ اکھاں نوں

ایتھے تیری دال تہ گلتی اے، ایہہ رانجھا اے مراد نہیں

رفیق

فانی

انور

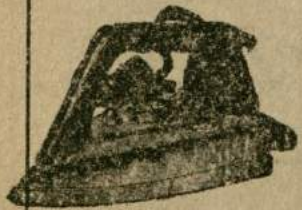
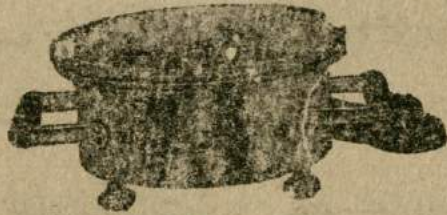
ادسے ٹیلیوں میں وی اتر آیاں، جتھوں جگر اکثر اوندے سن
ایہہ دکھری گل اے آج انور، کتیں مندراں ہتھ وچ ناو نہیں
محمد ابراہیم عادل۔ رنداں لکھنے ٹکن کیوں جتھے بسے نہ گھٹ پانی دا
اوہ دستی ای برباد گئی۔

اُس شیش ٹکر دیو پھر جاندا جو چھڈا لال پری باندی
اوہ دستی ای برباد گئی۔

آج من کے اک اک شعر میرا سب واہ وا۔ واہ وا کرے نہیں
اپنے تے عادل اپنے سن۔ دس غیساں دتی داد نہیں

پھیرا نہیں جتھے متاں دا اوہ ٹپے ہو برباد گئے
اوہ دستی ای برباد گئی جتھے میخانہ آباد نہیں۔

فضل گجراتی

بجلی دے ہر قسم دے
سامان لئی
سٹار الیکٹریک کمپنی

۲۷۔ امین مارکیٹ، ۱۱۔ برانڈر تھ روڈ لاہور

محمد عبدالخالق پرنٹر پبلسٹیٹی لائبریری لاہور نوں چھپوا کے دفتر ماہنامہ پنجابی ادب ۲۴ ہر توں سٹار روڈ
سنت ٹکرا ہور توش کج کیتا۔

○ ایف اے ○ بی اے ○ میٹرک ○ فنی ناضل

(کی معیاری اور اعلیٰ تیاری کے لئے)

دی لاہور کالج آف انجینئرنگ
لاہور

میں داخلہ لیجئے

جہات :-

تجربہ کار اساتذہ بڑی محنت پڑھاتے ہیں اور کامیابی کی گارنٹی دیتے ہیں۔
طالبات کے لئے باپردہ الگ کلاسوں کا انتظام ہے۔

کمزور غیر مستعد طلباء و طالبات کو خاص توجہ سے پڑھایا جاتا ہے۔

نادار اور مستحق طلباء و طالبات کی فیس میں خاص رعایت رکھی گئی ہے۔

تمام کالجز سے اچھا اور شاندار نتیجہ۔

نوٹ :- کلاسوں کے اوقات اور دیگر تفصیلات کے لئے خود تشریف لائیے

مینیجر :-
دی لاہور کالج آف انجینئرنگ - ۶ - ناچھ روڈ

(نزد اے۔ جی آفس۔ بالمقابل دفتر انکم ٹیکس لاہور)

گورد مکھی اکھراں وچ

پنجابی زبان ۱۵ اچانے معیاری رسالہ

ماہنامہ "چیتنا" دہلی

چیف ایڈیٹر راجندر سنگھ بیدی

ایڈیٹر - ایس - سورن

سالانہ چندہ - 6/- روپے

امید سے مستقل خریدار بننے لٹی

اجای چھ روپے گھلو

مینیجر ماہنامہ "پنجابی ادب"

پوسٹ بکس 233 - لاہور